

ТОПОГРАФИЯ НА СТРУКТУРИТЕ ЗА ЗАЩИТА НА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА В БЪЛГАРИЯ

СЪДЪРЖАНИЕ

РЕЗЮМЕ	4
СПИСЪК НА СТРУКТУРИТЕ ЗА ЗАЩИТА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА В БЪЛГАРИЯ.....	7
I. ОРГАНИ НА ДЪРЖАВНА ВЛАСТ И ТЕХНИТЕ СТРУКТУРИ, ИМАЩИ ОТНОШЕНИЕ КЪМ ПРАВАТА НА ЧОВЕКА	9
I.1. НАРОДНО СЪБРАНИЕ	9
I.1.1. Комисия по правата на човека, вероизповеданията и жалбите на гражданите... 9	
I.1.2. Комисия по въпросите на децата, семейството, младежта и спорта и Комисия по труда, социалната и демографската политика.....	11
I.1.3. Комисия за контрол над службите за сигурност, прилагането и използването на специалните разузнавателни средства и достъпа до данните по Закона за електронните съобщения.....	11
I.2. КОНСТИТУЦИОНЕН СЪД	12
I.3. ПРЕЗИДЕНТ	13
I.4. МИНИСТЕРСКИ СЪВЕТ	15
I.4.1. Министерство на външните работи	15
I.4.2. Министерство на правосъдието	16
I.4.3. Министерство на образованието и науката	21
I.4.4. Министерство на здравеопазването	23
I.4.5. Министерството на земеделието и храните	23
I.4.6. Държавна агенция за закрила на детето	25
I.4.7. Централна комисия за борба с противообществените прояви на малолетните и непълнолетните	27
I.4.8. Национална комисия за борба с трафика на хора	28
I.5. ИЗПЪЛНИТЕЛНИ АГЕНЦИИ	29
I.5.1. Агенция за социално подпомагане (към Министерството на труда и социалната политика).....	30
I.5.2. Агенция за хора с увреждания (Министерството на труда и социалната политика).....	31

ПРОЕКТ № 2018-1-1440 (6) „ПОДКРЕПА НА НАЦИОНАЛНИТЕ ИНСТИТУЦИИ ПО ПРАВАТА
НА ЧОВЕКА ПРИ НАБЛЮДЕНИЕТО НА ОСНОВНИТЕ ПРАВА И АСПЕКТИ НА ОСНОВНИТЕ
ПРАВА НА ПРАВОВАТА ДЪРЖАВА“

I.5.4.	Агенция „Главна инспекция по труда“ (Министерството на труда и социалната политика).....	32
I.5.5.	Агенция по заетостта (Министерството на труда и социалната политика)	33
I.5.6.	Агенция по околна среда (Министерство на екологията и водите)	34
I.5.7.	Агенция за ядрено регулиране	35
	Обща оценка за ресурсите, инструментите и капацитета на изпълнителните агенции, в чиято сфера на дейност се отнася и гарантиране на основни права на човека.....	35
I.6.	КОНСУЛТАТИВНИ СЪВЕТИ КЪМ МС	36
I.6.1.	Национален комитет по международно хуманитарно право.	38
I.6.2.	Националният съвет за защита и превенция от домашното насилие	39
I.6.3.	Национален съвет по етнически и интеграционни въпроси	40
I.6.4.	Национален съвет за хората с увреждания	42
I.6.5.	Национален съвет по въпросите на социалното включване	44
I.6.6.	Национален съвет по равнопоставеност на мъжете и жените	45
I.6.7.	Национален съвет за тристранно сътрудничество	46
I.6.8.	Съвет „Партньорство за здраве“	48
	Обща оценка за ресурсите, инструментите и капацитета на консултативните съвети към Министерски съвет.....	49
II.	НЕЗАВИСИМИ ОРГАНИ И АДМИНИСТРАТИВНИ СТРУКТУРИ, ОТЧИТАЩИ ДЕЙНОСТТА СИ ПРЕД НАРОДНОТО СЪБРАНИЕ.....	50
II.1.	ОМБУДСМАН.....	50
II.2.	КОМИСИЯ ЗА ЗАЩИТА ОТ ДИСКРИМИНАЦИЯ	54
II.2.1.	Съвет за наблюдение по Закона за хора с увреждания.....	55
II.3.	КОМИСИЯ ЗА ЗАЩИТА НА ЛИЧНИТЕ ДАННИ	56
II.4.	КОМИСИЯ ЗА ЗАЩИТА НА ПОТРЕБИТЕЛИТЕ	57
II.5.	КОМИСИЯ ЗА ЗАЩИТА НА КОНКУРЕНЦИЯТА	59
II.6.	СЪВЕТ ЗА ЕЛЕКТРОННИ МЕДИИ.....	59
II.7.	СМЕТНА ПАЛАТА	61
II.8.	ЦЕНТРАЛНА ИЗБИРАТЕЛНА КОМИСИЯ	62
III.	ДРУГИ ОРГАНИЗАЦИИ И СТРУКТУРИ С ОТНОШЕНИЕ КЪМ ПРАВАТА НА ЧОВЕКА	63
III.1.	ИНСТИТУЦИИ, ГАРАНТИРАЩИ ПРАВАТА НА ЧОВЕКА НА МЕСТНО НИВО ...	63

III.1.1. Обществен посредник	63
III.2. ЗАЩИТА НА ПРАВАТА В УНИВЕРСИТЕТСКОТО ОБРАЗОВАНИЕ	66
III.3. НПО С ПРЕДМЕТ НА ДЕЙНОСТ ЗАЩИТА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА.....	67
III.3.1. Българският хелзинкски комитет (БХК).....	68
III.3.2. Програма Достъп до информация,	68
III.3.3. Български адвокати за правата на човека,	69
III.3.4. Български институт за правни инициативи (БИПИ).....	70
III.3.5. Център за изследване на демокрацията	70
III.3.6. Национална мрежа за децата.....	70
III.3.7. Център за междуетнически диалог и толерантност “АМАЛИПЕ”.....	71
Състояние на НПО с предмет на дейност защита на правата на човека.....	71
ЗАКЛЮЧЕНИЕ.....	73

ТОПОГРАФИЯ НА СТРУКТУРИТЕ ЗА ЗАЩИТА НА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА В БЪЛГАРИЯ

Резюме

Целта на този доклад е да опише основните национални институции, гарантиращи защита правата на човека в Република България, техните правомощия, сфера на действие, както и тяхната взаимосвързаност – в рамките на национална правна система, в рамките на ЕС и в международните механизми за правата на човека. Анализирани са три групи националните институции: (1) Правителствени или парламентарни органи, с предмет на дейност правата на човека. В тази група са включени парламентарните комисии, дирекции и агенции към седем министерства, консултативни съвети към министерски съвет, комисии към президента на Република България и Конституционния съд. (2) Независими органи, които се отчитат пред Народното събрание и имат правомощия в сферата на основните права – на първо място Омбудсманът на Република България и Комисията за защита от дискриминация, други три комисии, защитаващи основни права на гражданите, както и Съветът за електронни медии, Централната избирателна комисия и Сметната палата. (3) Други институции, ангажирани със защитата на основни права – обществени посредници към общинската власт, омбудсмани към българските университети и неправителствени организации, които не само имат като основен предмет на дейност правата на човека, но също така участват в консултативните съвети към министерски съвет.

Цялостната топография на структурите за защита на основните права представя една моментна снимка на сложно взаимосвързаната мрежа от национални правителствени и неправителствени институции, която е резултат от многогодишна

еволуция. Тя разкрива силните и слаби страни на системата за гарантиране на основни права в България, както и ключовата роля на определени институции за провеждането на последователна и ефективна политика за насърчаване и защита на правата.

В Българската система се открояват *две основни тенденции*, които предопределят нейната архитектура и насока на развитие. Първата е *доминиращата роля на изпълнителната власт*. В България е налице една *тристепенна система от институции на изпълнителната власт*, чрез която се осъществява политиката на правителството в сферата на правата на човека – на *първо място дирекциите* и самостоятелните звена в рамките на министерствата на правосъдието, външните работи, образованието, здравеопазването, труда и социалната политика, на земеделието и храните, чрез които се изработват основните политики в сферата на правата на човека. На *второ място независимите агенции*, които действат като регулатори, налагат и гарантират стандарти за защита на широка палитра от правата на човека. На *трето място – консултативните съвети*, чрез които не само правителството си взаимодейства с неправителствените организации, но и осъществява хоризонтална координация между отделните министерства и секторни политики. На практика тази тристепенна система означава, че изпълнителната власт е гръбнака на правителствената политика в сферата на правата на човека. Това е видно не само по отношение на действията на комисиите към администрацията на Президента на Република България, но също така и при анализ на дейността на парламентарните комисии. И в двата случая липсата на административен и човешки ресурс предопределя водещата, ако не доминиращата роля на изпълнителната власт.

Втората тенденция е свързана със значението и ключовата, дори революционна роля на *институцията на омбудсмана*. Създадена относително късно – петнадесет години след приемането на новата конституция, на практика

едновременно с подписването на договора за присъединяване на България към ЕС, институцията на Омбудсмана осъществява една бавна, но изключително ефективна промяна в българската системата за защита на основните права. Безспорна е ролята на омбудсмана за компенсиране на един основен дефицит при защитата на правата на човека в България – липсата на правото на индивидуална жалба пред конституционния съд. След промяната в Конституцията от 2006 година, последователно, и четиримата действали досега омбудсмани сезират конституционния съд, като инициативите им се характеризират с висока ефективност – омбудсманът е вторият жалбоподател след „група народни представители“, както по брой заведени дела, така и по брой „уважени“ искания¹. Друг пример за ролята на Омбудсмана да компенсира ключови и системни дефицити в на българската институционална структура за защита на основните права е действието на Националния превантивен механизъм и Съвета за наблюдение по Закона за хора с увреждания. Показателен за обществената оценка на ролята на институцията е и фактът, че на нивото на общинската власт и в рамките на много университети беше създадена позицията на омбудсман. Всъщност омбудсманът е институцията, която най-активно работи за защита на основните права. Не случайно през 2019 г. тя е акредитирана с най-високия статут „А“ на ООН в съответствие с Парижките принципи като Национална институция в защита на правата на човека.

¹ Юридически барометър, брой 21 (януари-юни 2023), с. 46
https://legalbarometer.bg/images/Legal_Barometer_broi_21.pdf

СПИСЪК НА СТРУКТУРИТЕ ЗА ЗАЩИТА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА В БЪЛГАРИЯ

1. ОРГАНИ НА ДЪРЖАВНА ВЛАСТ И ТЕХНИТЕ СТРУКТУРИ, ИМАЩИ ОТНОШЕНИЕ КЪМ ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

1.1. Парламент

- 1.1.1. Комисия по правата на човека, вероизповеданията и жалбите на гражданите
- 1.1.2. Комисията по въпросите на децата, семейството, младежта и спорта
- 1.1.3. Комисията по труда, социалната и демографската политика
- 1.1.4. Комисия за контрол над службите за сигурност, прилагането и използването на специалните разузнавателни средства и достъпа до данните по Закона за електронните съобщения

1.2. Конституционен съд

1.3. Президент

- 1.3.1. Комисия по помилването
- 1.3.2. Комисия по българско гражданство
- 1.3.3. Комисия по предоставяне на убежище

1.4. Институции в рамките на Министерския съвет

- 1.4.1. *Министерство на външните работи* - Национален координационен механизъм по правата на човека; Дирекция права на човека
 - 1.4.2. *Министерство на правосъдието* - Национално бюро за правна помощ; Дирекция международна правна закрила на детето; Дирекция „Българско гражданство“; Дирекция "Процесуално представителство на Република България пред Европейския съд по правата на човека"; Главна дирекция “Изпълнение на наказанията”; Бюро за защита на застрашени лица;
 - 1.4.3. *Министерство на труда и социалната политика* - Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда“
 - 1.4.4. *Министерство на образованието и науката* - Дирекция „Приобщаващо образование“; Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства;
 - 1.4.5. *Министерство на здравеопазването* – дирекция „Опазване на общественото здраве, здравен контрол и права на пациентите“
 - 1.4.6. *Министерство на земеделието и храните* - Българска агенция за безопасност на храните
 - 1.4.7. Държавна агенция за закрила на детето
 - 1.4.8. Централна комисия за борба с противообществените прояви на малолетните и непълнолетните
 - 1.4.9. Национална комисия за борба с трафика на хора
- #### 1.5. Изпълнителни агенции към министерства
- 1.5.1. Агенция за социално подпомагане
 - 1.5.2. Агенция за хора с увреждания
 - 1.5.3. Агенция за качеството на социалните услуги

- 1.5.4. Агенция „Главна инспекция по труда“
- 1.5.5. Агенция по заетостта
- 1.5.6. Агенция по околна среда
- 1.5.7. Агенция за ядрено регулиране
- 1.6. Консултативни съвети към Министерски съвет**
 - 1.6.1. Национален комитет по международно хуманитарно право
 - 1.6.2. Национален съвет за превенция и защита от домашното насилие
 - 1.6.3. Национален съвет по етнически и интеграционни въпроси
 - 1.6.4. Национален съвет за хората с увреждания
 - 1.6.5. Национален съвет по въпросите на социалното включване
 - 1.6.6. Национален съвет по равнопоставеност на мъжете и жените
 - 1.6.7. Национален съвет за тристранно сътрудничество
 - 1.6.8. Съвет „Партньорство за здраве“

2. САМОСТОЯТЕЛНИ ОРГАНИ И АДМИНИСТРАТИВНИ СТРУКТУРИ, ОТЧИТАЩИ ДЕЙНОСТТА СИ ПРЕД НАРОДНОТО СЪБРАНИЕ

- 2.1. Омбудсман
- 2.2. Комисия за защита от дискриминация
- 2.3. Комисия за защита на личните данни
- 2.4. Комисия за защита на потребителите
- 2.5. Комисия за защита на конкуренцията
- 2.6. Съвет за електронни медии
- 2.7. Сметна палата
- 2.8. ЦИК

3. ДРУГИ ОРГАНИЗАЦИИ С ОТНОШЕНИЕ КЪМ ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

- 3.1. Институции, гарантиращи правата на човека на местно ниво
 - 3.1.1. Обществен посредник
- 3.2. Защита на правата в университетското образование
- 3.3. НПО с предмет на дейност защита на правата на човека
 - 3.3.1. Българският хелзински комитет
 - 3.3.2. Програма Достъп до информация
 - 3.3.3. Български адвокати за правата на човека
 - 3.3.4. Български институт за правни инициативи
 - 3.3.5. Център за изследване на демокрацията
 - 3.3.6. Национална мрежа за децата
 - 3.3.7. Център за междуетнически диалог и толерантност “АМАЛИПЕ”

I. ОРГАНИ НА ДЪРЖАВНА ВЛАСТ И ТЕХНИТЕ СТРУКТУРИ, ИМАЩИ ОТНОШЕНИЕ КЪМ ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

I.1. НАРОДНО СЪБРАНИЕ

Трайно установена практика на българския парламент е във всяка легислатура да функционират поне три постоянни парламентарни комисии с обхват на дейността, пряко свързана със защита правата на човека.

I.1.1. Комисия по правата на човека, вероизповеданията и жалбите на гражданите²

Комисията упражнява контрол над дейността на двете основни институции, ангажирани със защита правата на човека в Република България – **Омбудсмана** и **Комисията за защита от дискриминация**, които ежегодно отчитат дейността си пред нея, както и приема и разглежда жалби на граждани за нарушаване на техните права.

Всяко Народно събрание приема правилник за организация на своята дейност, който е с ранг на закон и регламентира структурата на парламента, включително броя и вида на постоянните и временните парламентарните комисии. От 1991 година във всяко Народно събрание действа Постоянна комисия по правата на човека, вероизповеданията и жалбите на гражданите с изключение на 45-то НС (15.04-11.05. 2021), което работи по-малко от месец и създава само три постоянни комисии.

Комисията разглежда законопроекти, Годишната програма за участие на Република България в процеса на вземане на решения на Европейския съюз, проекти за решения, декларации, обръщения и други предложения, разпределени ѝ от председателя на Народното събрание. По законопроектите и другите проекти за

² <https://www.parliament.bg/bg/parliamentarycommittees/3221>

актове на Народното събрание, комисията изготвя доклади, предложения и становища.

Всеки гражданин може да сезира комисията чрез жалби и сигнали за незаконосъобразни или нецелесъобразни действия или бездействия на административни органи, длъжностни лица в съответните администрации, с които се засягат законни права и интереси на гражданите. Те се завеждат в специален регистър и се разглеждат на заседание на комисията в стандартния за тази административна процедура срок. Анонимни жалби не се разглеждат. Гражданинът може повторно да сезира комисията, само ако представи нови доказателства за нарушаване на неговите права. Ако комисията е сезирана повторно със същия проблем, на който гражданинът е получил писмен отговор, тя не е длъжна да отговаря на новата жалба.

Всеки член на комисията може да я сезира с обобщени жалби и сигнали по съществени проблеми, засягащи държавата и обществото, свързани с дейността на комисията.

Когато в жалбата се съдържат данни за извършено престъпление от общ характер, се сигнализират съответните органи на съдебната власт. Комисията няма право да приема за разглеждане жалба, която вече се разглежда от съда.

Комисията се състои от 17 народни представители от всички парламентарни групи, представени пропорционално на големината на своята група и заседава поне веднъж месечно, а на практика всяка седмица³.

³ В 46-то НС комисията е провела само 2 заседания, за които има един протокол. Във всички останали Народни събрания комисията провежда заседания почти всяка седмица. Протоколите от тях са достъпни на сайта на всяка комисия.

Два пъти месечно комисията организира приемни за граждани. Дейността на комисията се осъществява с помощта на щатни и нещатни сътрудници, за бройката на които няма публична информация.

I.1.2. Комисия по въпросите на децата, семейството, младежта и спорта и Комисия по труда, социалната и демографската политика

Гарантират политики относно здравните и социалните права на гражданите и контролират тяхното приложение от структурите на изпълнителната власт.

Дейността на тези комисии основно е свързана с дейността на ресорните им министерства и законодателната дейност в тези сфери.

Омбудсманът на Република България също така ежегодно се отчита пред тези две комисии. Всяка от тях е съставена от 21 народни представители (пропорционално на големината на парламентарната им група) и заседават ежеседмично с натоварена законодателна програма.

I.1.3. Комисия за контрол над службите за сигурност, прилагането и използването на специалните разузнавателни средства и достъпа до данните по Закона за електронните съобщения

Комисията се състои от 11 народни представители, формира се на паритетен принцип и се председателства на ротационен принцип за една парламентарна сесия според числеността на парламентарните групи⁴.

Комисията осъществява парламентарен контрол върху дейността на службите за сигурност от системата за защита на националната сигурност, по отношение на състоянието на защитата на класифицираната информация, както и за защита на правата и свободите на гражданите срещу незаконосъобразното използване на

⁴ В 49-то НС ротационното председателство беше отменено.

специални разузнавателни средства и достъпът до данните по Закона за електронните съобщения.

Комисията ежегодно приема доклада на независимия държавен орган, който осъществява наблюдение на процедурите по разрешаване, прилагане и използване на специалните разузнавателни средства, съхраняването и унищожаването на информацията, получена чрез тях, както и за защита правата и свободите на гражданите срещу незаконосъобразното използване на СРС.

I.2. КОНСТИТУЦИОНЕН СЪД

Правомощията на Конституционния съд, които се отнасят до правата на човека са следните: /1/ дава задължителното тълкуване на Конституцията, без да има за предмет решаването на конкретен конституционен спор; /2/ упражнява контрол за конституционност на обнародваните в „Държавен вестник“ закони и другите актове на Народното събрание, както и на актовете на президента. Този контрол на практика е основната компетентност на съда и по този повод са образувани и решени най-много дела.⁵ /3/ произнася се за съответствието на законите с общоприетите норми на международното право и с международните договори, по които България е страна. /4/ произнася се по спорове за конституционност на политическите партии, по спорове за законността на избора за президент и вицепрезидент, както и по спорове за законността на избори за народни представители. /5/ произнася се за съответствието с Конституцията на сключени от Република България международни договори преди тяхната ратификация

⁵ <https://www.constcourt.bg>

Конституция не предвижда правото на индивидуална жалба до Конституционния съд, т.е. гражданите не могат да го сезират. Създаването на институцията на Омбудсмана и промяната в конституцията, която го оправомощава да сезира Конституционния съд води до съществено нарастване на относителния дял на тези дела – 39 дела или 16% . Същият ефект има и оправомощаването на Висшия адвокатски съвет да сезира Съда.

Практиката на съда се отнася в по-голямата си част до въпроси, свързани с разделение на властите и правомощията на основните държавни институции.

През първите пет години 25% от решенията на Конституционния съд са свързани с основните права на човека. В рамките на следващото десетилетие този процент намалява до 12%⁶.

През последните години решенията, отнасящи се до гарантираните от Конституцията основни права на гражданите не надвишават 10% от делата на съда.

I.3. ПРЕЗИДЕНТ

I.3.1. Комисия по помилването към президента на Република България (всеки президент е делегирал това правомощие на своя вицепрезидент)

Комисията по помилването: /1/ разглежда молби за помилване, които докладва на Вицепрезидента с мотивирани предложения по всяка от тях; /2/ изготвя експертни становища, провежда изследвания, събира и анализира съдебна практика на национални и международни съдилища и комитети, становища на национални и международни организации, научни публикации и друга значима информация,

⁶ Основният акцент през първите пет години е правото на собственост (16% от всички решения на КС) и намалява до 8% през следващите десет години. Що се отнася до решения, касаещи другите основни права на гражданите тежестта им е под 9% през първите пет години и под 5% за следващите десет.

провежда собствени аналитични изследвания, привлича национални и международни експерт-консултанти и др.; /3/ обобщава и анализира резултатите от своята работа и я публикува на всеки три месеца на интернет-страницата на Администрацията на президента в **месечни отчети и годишни доклади**.

На сайта на Комисията няма публично достъпна информация за състава ѝ.

I.3.2. Комисия по българско гражданство

Комисията е постоянно действащ помощен орган със съвещателни функции към Вицепрезидента на Република България, на когото Президентът е възложил правомощието по даване и възстановяване на българско гражданство, освобождаване и лишаване от него. Съставът, структурата и правилата за работа на Комисията по българско гражданство са определени с Указ на Президента.

Комисията по българско гражданство подпомага Президента, съответно Вицепрезидента на Републиката, като събира и анализира необходимата информация за изясняване на фактите и обстоятелствата в подкрепа на направените от министъра на правосъдието предложения за издаване на укази и откази за издаване на укази за промяна на гражданството. Комисията изготвя доклади по всяко постъпило от министъра на правосъдието предложение. Докладът съдържа изразените становища и взетите от **Съвета по гражданството** решения по всяко постъпило предложение за промяна на гражданство, приложените материали от различни институции, в негова подкрепа, както и становище на Комисията. Вицепрезидентът на Републиката издава или отказва издаването на укази за промяна на гражданството въз основа на предложението на министъра на правосъдието и доклада на Комисията.

Комисията публикува месечни отчети и годишни доклади.

I.4. МИНИСТЕРСКИ СЪВЕТ

I.4.1. Министерство на външните работи

- ***Дирекция „Права на човека“***

Организира дейността на България като страна по: основните универсални международни договори на ООН в областта на правата на човека; конвенциите, приети в рамките на Съвета на Европа; дейностите на ЕС в сферата на правата на човека в международен план и в трети страни, както и в рамките на човешкото измерение на ОССЕ. Дейността на дирекцията е свързана с взаимодействие с изброените по-горе институции.

- ***Национален координационен механизъм по правата на човека***

С ПМС № 59 ОТ 21 март 2024 г. са уредени статутът и обхватът на дейност на Националния координационен механизъм по правата на човека (НКМПЧ).

Механизмът осъществява координация между държавните органи и независимите институции, занимаващи се с различни аспекти на правата на човека. Отчита изпълнение на задълженията пред международните мониторингови и контролни механизми по правата на човека, обсъжда целесъобразността от подписването или присъединяването на България към международни договори в областта на правата на човека и предлага промени във вътрешното законодателство, свързано с правата на човека, както и мерки за подобряване на положението по правата на човека в страната.

НКМПЧ заседава два пъти годишно под председателството от министъра на външните работи и с участието на представители на националните институции по правата на човека, органи на изпълнителната власт, както и неправителствени организации.

Механизмът допринася за хармонизиране на законодателството, политиките и практиките в областта на правата на човека на Република България със законодателството, политиките и практиките на Европейския съюз, Организацията на обединените нации, Съвета на Европа, Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа и други междуправителствени организации, в които Република България членува или участва.

I.4.2. Министерство на правосъдието

- ***Национално бюро за правна помощ***⁷

Национално бюро за правна помощ /1/ осъществява общо и методическо ръководство на дейността по предоставянето на правна помощ, като издава задължителни указания по прилагането на закона и подзаконовите нормативни актове; /2/ изготвя проект на бюджет за правна помощ и се разпорежда се със средствата по бюджета за правна помощ; /3/. организира воденето на Националния регистър за правна помощ, като също така приема решения за вписване, за отказ за вписване или за заличаване на адвокат от Националния регистър за правна помощ; /4/ осъществява контрол и заплаща предоставената правна помощ, като приема решения за отказ за заплащане на правна помощ или за възстановяване на получено възнаграждение при констатирана недобросъвестно или некомпетентно предоставена правна помощ по конкретния случай; /5/ подготвя законопроекти и други нормативни актове в областта на правната помощ, които се внасят в Министерския съвет от председателя на НБПП; /6/ анализира информацията и популяризира системата за правна помощ; /7/ осъществява международноправното сътрудничество в областта на правната помощ; /8/ осъществява правна помощ в наказателни, граждански, административни и в международни спорове по граждански дела във връзка с подаден сигнал или публично оповестената

⁷ <https://mjs.bg/home/index/1201f1c6-798b-41b6-a874-052e228ac8a1>

информация при условията и по реда на Закона за защита на лицата, подаващи сигнали или публично оповестяващи информация за нарушения.

Националното бюро за правна помощ създава единна информационна система за отчитане на правната помощ по електронен път от всички адвокатски съвети.

Националното бюро за правна помощ се състои от петима членове - председател, заместник-председател и трима членове. Председателят и заместник-председателят на НБПП се назначават и освобождават със заповед на министър-председателя въз основа на решение на Министерския съвет, по предложението на министъра на правосъдието. Останалите трима членове на НБПП се избират от Висшия адвокатски съвет. Административен капацитет 23 души

- *Дирекция международна правна закрила на детето*

Дирекция международна правна закрила на детето има правомощия в две области:

- **в областта на международното осиновяване**⁸ дирекцията: /1/извършва преглед на преписки на осиновяващи и досиета на деца за вписване в регистрите на международните осиновявания; /2/ води регистрите по чл. 113, ал. 1 от Семейния кодекс; /3/ изпраща молбите на лица с обичайно местопребиваване в Република България, които желаят да осиновят дете с обичайно местопребиваване в чужбина, до компетентните чуждестранни органи и организации; /4/ подпомага експертно и технически дейността на **Съвета по международно осиновяване**; /5/ подпомага министъра при осъществяване на специалните мерки за осиновяване на деца по чл. 112, ал. 6 от Семейния кодекс; /6/ извършва преглед на документите и изготвя проекти на писмени съгласия на министъра за осиновяване; /7/ извършва преглед на

⁸ в която Министерството на правосъдието е централен орган по Конвенцията за защита на децата и сътрудничество в областта на международното осиновяване от 1993 г.,

заявления за издаване на разрешение за посредничество при международно осиновяване, проучва възможностите, знанията и ресурсите на заявителите и изготвя доклади до Съвета по международно осиновяване; /8/ извършва проверки на дейността на акредитираните организации и изготвя доклади до Съвета по международно осиновяване;

- **в областта на международната правна закрила на детето:** /1/ извършва дейностите, възложени на Министерството като централен орган по Хагската конвенция за гражданските аспекти на международното отвлечение на деца от 1980 г., Хагската конвенция за компетентността, приложимото право, признаването, изпълнението и сътрудничеството във връзка с родителската отговорност и мерките за закрила на деца от 1996 г. и Европейската конвенция за признаване и изпълнение на решения за упражняване на родителски права и възстановяване упражняването на родителските права; /2/ извършва дейностите, възложени на Министерството като централен орган по Регламент № 2201/2003 г. относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по брачни дела и по делата, свързани с родителската отговорност; /3/ извършва дейностите, възложени на Министерството като централен орган по Регламент № 4/2009 г. относно компетентността, приложимото право, признаването и изпълнението на съдебни решения и сътрудничеството по въпроси, свързани със задължения за издръжка; /4/ осъществява връзка с централните органи на държавите за изпращане и получаване на молби за връщане на деца и за упражняване правото на лични отношения в случаи на трансгранични прехвърляния на деца и на молби за признаване и изпълнение на съдебни решения за издръжка; /5/ взаимодейства с органите на полицията и с дирекциите за социално подпомагане за локализиране и предприемане на мерки за закрила на децата при случаи на трансгранични прехвърляния на деца и по запитвания от други държави за установяване социалното положение на деца в

рамките на международния обмен на информация по Регламент № 2201/2003 г.; /6/ взаимодействия с Главна дирекция "ГРАО" на Министерството на регионалното развитие и благоустройството, Националната агенция за приходите и Националното бюро за правна помощ при обработка на молби по Регламент № 4/2009 г., свързани със задължения за издръжка, постъпили от държави - членки на Европейския съюз.

- *Дирекция „Българско гражданство“*

Дирекцията осъществява административното обслужване на процедурата по придобиване на българско гражданство като /1/ образува преписки по постъпилите молби и предложения за промяна на гражданството и осигурява провеждането на интервю с кандидатите при подаването на документите; /2/ Извършва проверка на молбите и предложенията за промяна на гражданството и приложените към тях документи за съответствието им с нормативните изисквания; /3/ Организира провеждането на съгласувателна процедура с Държавна агенция “Национална сигурност” и Министерство на вътрешните работи; /4/ Подготвя и организира заседанията на **Съвета по гражданството**, изпраща проектите на протоколи на председателя и на членовете на съвета, както и на представителя на Президента на Република България; /5/ Изготвя окончателен протокол с мнението на Съвета по гражданството по всяка преписка и го представя на председателя на Съвета по гражданството; /6/ Изготвя проекти на предложения на министъра до Президента на Република България за издаване на указ или за отказ за издаване на указ за придобиване, възстановяване, освобождаване или лишаване от българско гражданство, както и за отмяна на натурализация; /7/ Осигурява информация чрез интернет страницата на Министерството на правосъдието на всеки кандидат относно статута на преписката му; /8/ Изготвя удостоверенията, предвидени в Закона за българското гражданство /ЗБГ/ и съответните уведомления; /9/ Води дневник и регистрите на хартиен и електронен носител; /10/ Изготвя становища по проекти на

нормативни актове, свързани с въпросите на българското гражданство; /11/ Подготвя отговори и дава становища по постъпили молби, жалби и предложения, свързани с българското гражданство.

- ***Дирекция "Процесуално представителство на Република България пред Европейския съд по правата на човека"***

Осъществява хоризонтална и вертикална координация във връзка с прилагането на Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи и решенията на Европейския съд по правата на човека (ЕСПЧ) към Съвета на Европа

- ***Главна дирекция "Изпълнение на наказанията" (ГДИН)***

Главна дирекция "Изпълнение на наказанията" упражнява пряко ръководство и контрол върху дейността на местата за лишаване от свобода и пробационните служби. Дирекцията обезпечава управлението на унифицирана система за изпълнение на наказанията, основана на ефективни професионални стандарти, в която със задържаните и осъдените се работи с хуманност, по функционален и прозрачен начин.

Условията на живот в пенитенциарните институции в България продължават да срещат критика от страна на международни и национални организации за защита правата на човека. В Дирекцията се осъществяват проекти с цел подкрепа на усилията на България да продължи въвеждането на фундаменталните принципи, установени в конвенциите и препоръките на Съвета на Европа и международните стандарти, свързани с местата за задържане, които гарантират по-добри условия на живот и труд. Няма специализирани звена за контрол и проследяване на политики и мерки в тази насока.

- **Бюро за защита на застрашени лица⁹**

Осъществява "Програма за защита", представляваща комплекс от мерки, предприемани по отношение на лица, получили статут на защитени лица. Специалната защита може да включва и дейности по осигуряване на социална, медицинска, психологическа, правна и финансова помощ, подпомагащи интеграцията на лицето в новата среда. Мерките по специалната защита са задължителни за всички органи на държавна власт и местното самоуправление, както и за всички юридически и физически лица. При изпълнение на специалната защита Бюрото по защита може да иска съдействие от всички органи, което не може да бъде отказано.

I.4.3. Министерство на образованието и науката

- **Дирекция „Приобщаващо образование“**

Дирекция „Приобщаващо образование“ осигурява възможности за физическото, социалното и личностното развитие на децата и учениците като разработва и отговаря за внедряването и прилагането на държавния образователен стандарт за приобщаващото образование като: /1/ подпомага осъществяването на държавната политика за развитие на формите на образователна интеграция на деца и ученици със специални образователни потребности и с хронични заболявания в институции от системата на предучилищното и училищното образование; /2/ изпълнява дейности, свързани с настаняването, обучението и възпитанието на ученици с девиантно поведение във възпитателните училища-интернати и в социално-педагогическите интернати; /3/ подпомага изпълнението на политиката в областта на интеграцията на децата и учениците от етническите малцинства чрез

⁹ <https://mjs.bg/home/index/bzzl-start>

осигуряване на еднакви образователни възможности за тях; /4/ отговаря за прилагането на европейските изисквания в областта на интеграцията на децата и учениците от семейства на мигранти; /5/ отговаря за изработването, актуализирането и прилагането на нормативните актове и на индивидуалните и общите административни актове, свързани с изброените по-горе компетентности; /6/ участва в синхронизирането на националното законодателство с актовете на Европейския съюз, свързани с функционалната ѝ компетентност.

- ***Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства¹⁰***

Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства е създаден да подпомага реализирането на правителствената политика по отношение на образователните потребности на децата и учениците от етническите малцинства и развитие на интеркултурното образование. Дейността на Центъра се основа на утвърдени от Министерския съвет на Република България Програми с период на действие 3 години.

Програмите извеждат стратегически цели, приоритети и мерки, осигуряващи равен достъп до качествено образование и развитие на интеркултурното образование на субектите участници в образователния процес. Програмите за дейността на ЦОИДУЕМ идентифицират развитие на образователната интеграция на децата и учениците от етническите малцинства и ги класифицира като общи и специфични за всяка етническа група. Центърът изготвя ежегодни доклади, които публикува на сайта си.

¹⁰ <https://coiduem.mon.bg/>

I.4.4. Министерство на здравеопазването

В рамките Министерството на здравеопазването функционират три дирекции, които имат пряко отношение към гарантиране на здравните права на гражданите – **„Опазване на общественото здраве, здравен контрол и права на пациентите“** – численост 31 души, Към дирекция „Опазване на общественото здраве, здравен контрол и права на пациентите“ функционира отдел „Опазване на общественото здраве и права на пациентите“ с обща щатна численост 10 души.

Като самостоятелни структури към министъра на здравеопазването на територията на административните области са създадени 28 регионални здравни инспекции. Всяка от 28-те РЗИ има различна численост. Чрез РЗИ се извършва контрол на разпространение на заболявания, кампании по имунизационен календар, контрол на водите и въздуха, контрол на тютюнопушенето, контрол на храните и други дейности.

I.4.5. Министерството на земеделието и храните

- **Българска агенция за безопасност на храните¹¹**

Агенцията е единен орган за контрол на безопасността и качеството на храните в Република България. Осъществява официален контрол върху: фитосанитарната дейност, продуктите за растителна защита и торовете; ветеринарномедицинската дейност, здравеопазването на животните и хуманното отношение към тях; страничните животински продукти, предназначени за консумация от човека; фуражите; суровините и храните с изключение на бутилираните натурални минерални, изворни и трапезни води; материалите и

¹¹ <https://bfsa.egov.bg/wps/portal/bfsa-web/home>

предметите, предназначени за контакт с храни; съответствието на качеството на пресните плодове и зеленчуци със стандартите на Европейския съюз за предлагане на пазара.

Българската агенция по безопасност на храните осъществява и лабораторно-диагностична и научноизследователска дейност, оценка и комуникация на риска, обучение и квалификация.

Българската агенция по безопасност на храните извършва услуги на физически и юридически лица и дейности извън тези по ал. 4 съгласно ценоразпис, утвърден от изпълнителния директор, който се публикува на интернет страницата на БАБХ.

Създадена в началото на 2011 г., чрез обединяване на Националната ветеринарномедицинска служба, на Националната служба за растителна защита (с изключение на Института по растителна защита), както и на Националната служба по зърното и фуражите, на регионалните здравни инспекции и на областните дирекции „Земеделие“.

БАБХ реализира последователна политика за сътрудничество с браншовите организации в страната. Заедно с тях разработва и създава стандарти, които целят повишаване на качеството на продукти като хляб и хлебни изделия, мляко, млечни и месни продукти, както и на други традиционно български храни.

БАБХ е в постоянно сътрудничество с Европейския орган за безопасност на храните, с всички структури на Европейския съюз, имащи отношение към дейността на агенцията и с органите по безопасност на храните в държавите-членки от ЕС и трети страни.

I.4.6. Държавна агенция за закрила на детето¹²

Държавната агенция за закрила на детето започва своята дейност през 2001 г. Агенцията е единственият специализиран орган на Министерския съвет за ръководство, координиране и контрол за осъществяване на държавната политика по дейности за закрила на детето в Република България. Административен капацитет – 54 души (58 щатни бройки)

Дейността ѝ е в две основни направления:

1. Разработва единна и координирана държавна политика за закрила на детето и разработва и контролира изпълнението на национални и регионални програми за закрилата на детето;
2. Организира проверки за спазване правата на детето от всички държавни, общински и частни училища, детски градини и ясли, обслужващи звена, лечебни заведения, дирекции “Социално подпомагане” към Агенцията за социално подпомагане (АСП) и на юридически лица с нестопанска цел, работещи в сферата за закрила на детето, и при нарушаване на правата дава задължителни предписания;

Агенцията участва в разработването на подзаконови нормативни актове, осъществява научноизследователска и образователна дейност и дава методически указания на отделите за закрила на детето в дирекциите “Социално подпомагане”. Подпомага дейността на юридическите лица с нестопанска цел по закрила на детето.

Публикува ежегоден доклад за дейността си.

¹² <https://sacp.government.bg/>

Националният съвет за закрила на детето е орган към Държавната агенция за закрила на детето и има консултативни и координационни функции. Председател на съвета е председателят на Държавната агенция за закрила на детето. Състои се от най-малко 23 и не повече от 29 члена. В състава на съвета се включват заместник-министър на труда и социалната политика, заместник-министър на правосъдието, заместник-министър на външните работи, заместник-министър на образованието и науката, заместник-министър на здравеопазването, заместник-министър на вътрешните работи, заместник-министър на финансите, заместник-министър на културата, председателят на Държавната агенция за младежта и спорта, изпълнителният директор на Агенцията за социално подпомагане, секретарят на Националната комисия за борба с трафика на хора, представител на Националния съвет по наркотичните вещества, заместник-председател на Националния статистически институт, подуправителят на Националния осигурителен институт, управителят на Националния осигурителен институт, секретарят на Централната комисия за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните и отговорен представител на Националното сдружение на общините в Република България.

В състава на съвета се включват и ръководители на юридически лица с нестопанска цел, които имат предмет на дейност закрилата на децата.

За участие в заседанията на съвета председателят може да кани представители на медиите, лица с висок обществен авторитет и представители на юридически лица с нестопанска цел, които имат предмет на дейност закрилата на децата и не са включени в състава на съвета, както и представители на детски организации.

I.4.7. Централна комисия за борба с противообществените прояви на малолетните и непълнолетните¹³

Организира, ръководи, координира и контролира дейността по предотвратяването и противодействието на противообществените прояви на малолетните и непълнолетните и престъпленията на непълнолетните, както и дейността по осигуряване нормалното развитие и възпитание на непълнолетните извършители.

В изпълнение на тези си правомощия Комисията: /1/ ръководи и контролира дейността на местните комисии за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните; /2/ осъществява методическо ръководство и контрол върху дейността на детските педагогически стаи, домовете за временно настаняване на малолетни и непълнолетни, възпитателните училища - интернати, социалнопедагогически интернати, приюти за безнадзорни деца; /3/ координира дейността на държавните органи и неправителствените организации. /4/ събира, обобщава и анализира данни; /5/ проучва чуждестранния опит /6/ извършва изследвания и разработва прогнози; /7/ разработва тригодишни план-програми и ги представя за утвърждаване от Министерския съвет; /8/ участва в разработването на нормативни актове; /9/ периодично информира обществеността - издава свое списание и поддържа интернет страница.

Колективен орган 1 председател, 6 зам. председатели, 14 члена.
Административен капацитет – 6 човека.

¹³ <https://egov.bg/wps/portal/egov/dostavchitsi+na+uslugi/komisii%2C+sazdadeni+sas+zakon/1135>

I.4.8. Национална комисия за борба с трафика на хора¹⁴

Националната комисия за борба с трафика на хора е създадена на основание на чл. 4 от Закона за борба с трафик на хора и има за цел да определя и ръководи прилагането на националната политика и стратегия в областта на противодействието на трафика на хора. Националната комисия, която е орган към Министерски съвет, организира и координира взаимодействието между отделните ведомства и организации по прилагането на закона. Работи за предотвратяване на трафика на хора и за защита, възстановяване и реинтеграция на жертвите на трафик. Ежегодно разработва и представя за утвърждаване от Министерски съвет Национална програма за предотвратяване и противодействие на трафика на хора и закрила на жертвите. Създава организация за проучване, анализ и статистическа отчетност на данните във връзка с трафика на хора и организира провеждането на информационни, разяснителни и образователни кампании за лица от рисковите групи на трафика на хора. Ръководи и контролира дейността на местните комисии за борба с трафика на хора и центровете за закрила и помощ на жертвите на трафика на хора и участва в международното сътрудничество за предотвратяване и противодействие на трафика на хора. Административен капацитет 11 души.

В страната са налични специализирани услуги за жертви на трафик. Услугите само и единствено за тази целева група, финансирани от Националната комисия и управлявани от неправителствени организации, са 7 на брой, в градовете София, Варна и Бургас (три приюта за временно настаняване, три консултативни центрове и един приют за последваща реинтеграция). В услугите могат да бъдат настанявани както жени, така и мъже (непълнолетни и пълнолетни лица), жертви на трафик на

¹⁴ <https://antitrafficking.government.bg/bg/about#about>

хора (формално и неформално идентифицирани), независимо тяхната народност, етническа и религиозна принадлежност.

I.5. ИЗПЪЛНИТЕЛНИ АГЕНЦИИ

Според чл. 54 от Закона за администрацията *„Изпълнителната агенция е администрация към определен министър за административно обслужване на физически и юридически лица, както и за изпълнение на дейности и услуги, свързани с осигуряването на дейността на органите на държавната власт и на администрацията“*¹⁵. Изпълнителна агенция се създава със закон или с постановление на Министерския съвет и се ръководи и представлява от изпълнителен директор.

При осъществяване на своята дейност изпълнителният директор може да създава съвети като експертни консултативни звена за решаване на проблеми от неговата компетентност, както и работни групи за изпълнение на конкретни задачи. Съвети се създават след съгласуване с министъра, към когото е създадена агенцията, на когото се представят и ежегодни отчети за дейността им. Съветите могат да включват експерти, както и представители на неправителствени организации, имащи отношение към дейността на съответната изпълнителна агенция.

Дейността, структурата, организацията на работа и съставът на изпълнителната агенция се определят с устройствен правилник, приет от Министерския съвет. Изпълнителният директор на изпълнителната агенция представя на органа на изпълнителната власт, който го назначава, ежегоден доклад за дейността на изпълнителната агенция.

¹⁵ Закон за администрацията, ДВ бр. 130, 5 ноември 1998, посл. изм. ДВ бр. 88, 20 окт. 2023

За целите на настоящето проучване ще разгледаме следните изпълнителни агенции:

I.5.1. Агенция за социално подпомагане (към Министерството на труда и социалната политика)¹⁶

Агенцията за социално подпомагане се създава на основание Закон за социалното подпомагане със следните функции: изпълнява държавната политика за социално подпомагане; осъществява дейност по предоставяне на социални помощи; разработва единна система за оценка и контрол на дейностите на дирекциите "Социално подпомагане" и осъществява специализиран контрол върху тях чрез инспектората на Агенцията за социално подпомагане; събира, обработва, систематизира, съхранява и използва информация в сферата на функционалната си компетентност по закон в интегрирана информационна система; изготвя обобщени годишни отчети и анализи за дейността в областта на социалните помощи, които представя на министъра на труда и социалната политика; участва при изготвянето на проекти на нормативни актове в областта на социалните помощи; поддържа регистри на децата, които могат да бъдат осиновени при условията на пълно осиновяване, на осиновяващи при условията на пълно осиновяване и на утвърдените приемни семейства чрез регионалните дирекции за социално подпомагане; усъвършенства критериите и индикаторите за извършване на индивидуална оценка на потребностите на хората с увреждания по Закона за хората с увреждания; организира дейността по извършване на индивидуална оценка на потребностите на хората с увреждания по реда на Закона за хората с увреждания; предоставя анализ и обобщени данни от индивидуалните оценки на потребностите на хората с увреждания по Закона за хората с увреждания и резултатите от тях на министъра на труда и социалната политика за определен период, в определен регион или за

¹⁶ <https://asp.government.bg/>

страната; публикува на официалната си интернет страница информация за насоките и достъпа за реализиране на правата за хората с увреждания; участва и задължително дава становища при изготвянето на проекти на нормативни актове, свързани с правата на хората с увреждания; извършва и други дейности, определени със закон или с акт на Министерския съвет.

I.5.2. Агенция за хора с увреждания (Министерството на труда и социалната политика)¹⁷

Агенцията за хората с увреждания се създава чрез Закон за хората с уврежданията като изпълнителна агенция към министъра на труда и социалната политика със следните функции: участва в механизма по координация в областта на политиката за правата на хората с увреждания; води и поддържа информационна система за хората с увреждания; изготвя 6-месечни и годишни отчети за изпълнението на политиката за правата на хората с увреждания, които предоставя на министъра на труда и социалната политика; води и поддържа регистър на специализираните предприятия и кооперации на хората с увреждания; разработва програми и финансира мерки за стимулиране на стопанската инициатива в интерес на хората с увреждания; разработва програми и финансира проекти за рехабилитация, интеграция и за изграждане на достъпна среда за хората с увреждания; участва при изготвянето на проекти на нормативни актове, свързани с правата на хората с увреждания и дава становища по тях; публикува и поддържа на интернет страницата си информация за насоките и достъпа за реализиране на правата за хората с увреждания; при установяване на нарушение на правата на хората с увреждания докладва на компетентните органи за предприемане на действия.

¹⁷ <https://ahu.mlsp.government.bg/home/>

I.5.3. Агенция за качеството на социалните услуги (Министерството на труда и социалната политика)¹⁸

Агенцията за качеството на социалните услуги е юридическо лице на бюджетна издръжка и е администрация към министъра на труда и социалната политика за осъществяване на контрол и мониторинг на предоставянето на социалните услуги и лицензиране на доставчиците на социални услуги.

Агенцията осъществява контрол и мониторинг на предоставянето на социалните услуги, лицензира доставчиците на социални услуги, прави предложения до министъра на труда и социалната политика за разработване на нормативни стандарти и критерии за качество и ефективност на социалните услуги, оказва методическа подкрепа за спазване на нормативно определените стандарти и критерии за качество на социалните услуги, разработва критерии за анализ на добри практики за високо качество и ефективност на социалните услуги, извършва подбор на такива практики и предлага утвърждаването им на национално ниво.

Дейността, структурата, числеността на персонала и организацията на работата на агенцията са определени с Устройствен правилник, приет с ПМС № 220 от 18.08.2020 г.

I.5.4. Агенция „Главна инспекция по труда“ (Министерството на труда и социалната политика)¹⁹

Държавната инспекция по труда е преименувана в Главна инспекция по труда с ПМС № 270 от 30.12.1992 г., обн. ДВ бр. 4/1993 г. Агенцията контролира спазването на трудовото законодателство, упражнява специализирания контрол по спазването на Закона за здравословни и безопасни условия на труд, Закона за насърчаване на заетостта, на законодателството, свързано с изпълнението на

¹⁸ <https://aksu.government.bg/>

¹⁹ <https://www.gli.government.bg/bg>

държавната служба, и правата и задълженията на страните по служебното правоотношение и на други нормативни актове, когато това е възложено със закон, дава сведения и технически съвети на работодателите и на работниците и служителите за най-ефективните методи за спазване на трудовото законодателство и по прилагането на Закона за насърчаване на заетостта, уведомява компетентните органи за установени непълноти и недостатъци в действащото трудово законодателство.

Изпълнителната агенция се ръководи от директор, който се назначава от министърът на труда и социалната политика след съгласуване с министър-председателя. Тя е второстепенен разпоредител с бюджетни средства.

I.5.5. Агенция по заетостта (Министерството на труда и социалната политика) ²⁰

Осигуряването на заетост позволява пълноценно използване на възможностите и способностите на отделната личност, защитава правото ѝ на достойно съществуване и пълноценно участие в обществото. Агенцията по заетостта е изпълнителна агенция към министъра на труда и социалната политика за реализиране на държавната политика по насърчаване на заетостта. Тя е създадена чрез Закона за насърчаване на заетостта .

Агенцията по заетостта осъществява своята дейност в рамките на съответна законова уредба - Закон за насърчаване на заетостта, Правилник за неговото прилагане, Устройствен правилник, Кодекс на труда и други нормативни актове. Агенцията извършва регистриране на свободните работни места и на лицата, активно търсещи работа, посреднически услуги за осигуряване на заетост. Съвместно с общините и работодателите участва в разработването общополезни дейности на местно и национално ниво, както и участва в разработването и

²⁰ <https://www.az.government.bg/>

реализацията на програми и мерки за заетост и обучение, насочени към точно определени групи от безработни лица, които по различни причини са по-трудно приспособими на пазара на труда. Организира дейности по защита и запазване на заетостта.

I.5.6. Агенция по околна среда (Министерство на екологията и водите) ²¹

Изпълнителната агенция по околна среда (ИАОС) е администрация към Министъра на околната среда и водите за осъществяване на ръководни, координиращи и информационни функции по отношение на мониторинга и опазването на околната среда в България. Тя проектира и управлява Националната система за мониторинг на околната среда и информацията за състоянието на компонентите и факторите на околната среда за територията на цялата страна.

Агенцията е Национален координационен център към Европейската агенция по околна среда (ЕАОС). Европейската агенция по околна среда е органът на Европейския съюз, създаден да предоставя навременна, целенасочена, подходяща и достоверна информация за околната среда както на лицата, определящи политиката в тази област, така и на обществеността.

Изпълнителната агенция е член и на Мрежата на директорите на агенции по опазване на околната среда (ЕРА Network). Мрежата е неформална организация на директорите на агенциите по опазване на околната среда и подобни институции от цяла Европа. Тя е среда за обмен на мнения, възгледи и опит по въпроси от общ интерес за организациите, участващи ежедневно в практическо прилагане на политиките в областта на околната среда.

²¹ <https://eea.government.bg/>

Изпълнителната агенция по околна среда се ръководи и представлява от изпълнителен директор. В осъществяване на своите правомощия той се подпомага от заместник изпълнителни директори и структурните звена на общата и специализираната администрация. Административното ръководство на общата и специализираната администрация се осъществява от главния секретар на агенцията.

I.5.7. Агенция за ядрено регулиране²²

Основната мисия на АЯР е защитата на всеки човек, обществото, бъдещите поколения и околната среда от вредното въздействие на йонизиращите лъчения.

Агенцията за ядрено регулиране е администрация, която подпомага председателя при осъществяване на неговите правомощия и осигурява технически дейността му. Председателят на агенцията е независим специализиран орган на изпълнителната власт, който осъществява държавното регулиране на безопасното използване на ядрената енергия и йонизиращите лъчения и на безопасното управление на радиоактивните отпадъци и отработеното гориво в рамките на предоставените му от закона правомощия. Към агенцията има изградени два консултативни съвета – по ядрена безопасност и по радиационна защита.

Обща оценка за ресурсите, инструментите и капацитета на изпълнителните агенции, в чиято сфера на дейност се отнася и гарантиране на основни права на човека

Структурата и числеността на изпълнителните агенции е съобразена с правомощията, функциите и целите им. Макар изпълнителните агенции да са част от структурата на администрацията на централно равнище, когато дейността включва предоставяне на услуги се създават и териториални поделения. Дейността на

²² <https://bnra.bg/bg/>

изпълнителните агенции е осигурена с ресурси, материални и човешки чрез бюджета.

Всички изпълнителни агенции са достъпни и видими чрез интернет страници, телефони и електронна поща. На сайтовете им се предоставя информация за предлаганите услуги, административната структура, както и бюджета им.

Към агенциите има създадени консултативни съвети, в които се включват експерти и представители на НПО.

Поради естеството им на работа агенциите са добре разпознаваем в обществото и имат доверие в рамките на очакваното общо доверие към правителствените институции.

I.6. КОНСУЛТАТИВНИ СЪВЕТИ КЪМ МС

Към министерски съвет има функциониращи общо 8 на брой консултативни съвети, свързани с гарантиране на основни права.

Привличане на допълнителна експертна подкрепа и усилване на капацитета на правителството е възможно да става чрез **консултативни съвети**, което е регламентирано и в Закон за администрацията. Според чл. 21 „Министерският съвет може да създава съвети като постоянно действащи консултативни органи на правителството, осигуряващи координация в сферата на изпълнителната власт, както и сътрудничество с други държавни органи, органи на местното самоуправление и с неправителствени организации при определянето и провеждането на държавната политика в дадена област или по особено важни въпроси от обществена значимост“²³. Съвет се създава, преобразува и закрива с

²³ Закон за администрацията, ДВ бр. 130, 5 ноември 1998, посл. изм. ДВ бр. 88, 20 окт. 2023

постановление на МС. В постановлението за създаване на съвета се определят неговите задачи и структурен състав, както и администрацията, осигуряваща експертното и техническото му подпомагане. Организацията на дейността на съветите се урежда с правилник, приет от Министерския съвет.

Ръководството на съветите е или от министър-председателя, или от друг член на правителството. Най-често това е вице-премиер, определен от министър-председателя. Това обстоятелство става проблем, когато вице-премиерът е един, защото прекалената ангажираност не предполага големи активности на съветите. За да мога да изпълняват функции по съгласуване и координация в състава на съветите се включват представители на други държавни органи, включително на местната власт, а също така и на НПО.

Съветите приемат годишни програми за дейността си и се отчитат пред министерски съвет. Финансовото осигуряване на работата на съвета е за сметка на бюджета на администрацията. Председателят и членовете не получават възнаграждение за работата си в съвета.

Работата на съветите е публично достъпна за проследяване чрез портал за обществени консултации²⁴. Към времето на извършване на това проучване порталът е в процес на обновяване. Предвидено е да се публикува информация за актовете на създаване на съответните консултативни съвети, техните правилници за работа, съставите им, протоколи от минали заседания, както и дневен ред за предстоящи заседания.

²⁴ <https://new.strategy.bg/advisory-boards>

I.6.1. Национален комитет по международно хуманитарно право²⁵.

Създаден с ПМС № 35 от 28.02.2019²⁶.

Комитетът е мултидисциплинарен и междуведомствен орган с консултативен характер по въпросите на международното хуманитарно право със следните функции: 1. консултира и подпомага компетентните ведомства, органи и институции в прилагането на международното хуманитарно право; 2. обсъжда и анализира актуални въпроси с хуманитарен елемент и подпомага компетентните ведомства при вземане на решения по въпроси в областта на международното хуманитарно право; 3. изготвя становища и доклади за съответствие на националното законодателство с международни актове в областта на международното хуманитарно право; 4. определя и препоръчва действия за насърчаване спазването на международното хуманитарно право в съответствие с поетите международни ангажименти, националното законодателство и приетите от Европейския съюз "Насоки за утвърждаване на спазването на международното хуманитарно право"; 5. обсъжда и анализира въпроси, свързани със спазването на международното хуманитарно право при въоръжен конфликт, като закрила на културните ценности, опазване на околната среда, закрила на хуманитарния и здравен персонал, оказване на медицински грижи при извънредни ситуации, включително природни бедствия, регламентирано използване на методите и средствата за водене на конфликт; 6. осъществява дейности по разпространение и популяризиране на международното хуманитарно право и повишаване на информираността на обществото и институциите за ролята и значението му; 7. участва в различни форми на международно сътрудничество и обмен на добри практики, включително в глобални и регионални срещи със сходни органи на други държави.

²⁵ https://iisda.government.bg/ras/executive_power/council/2673

²⁶ Обн. ДВ. бр.19 от 5 Март 2019г., изм. ДВ. бр.53 от 8 Юли 2022г.

I.6.2. Националният съвет за защита и превенция от домашното насилие

Създаден със Закон за защита от домашното насилие²⁷, през август 2023 г.

С ПМС № 276 от 13.12.2023 г. министерският съвет приема Правилник за устройството, организацията и дейността на Националния съвет за защита и превенция на домашното насилие²⁸. Съветът е специализиран постоянно действащ колективен и консултативен орган за осъществяване на държавната политика по превенция и защита от домашното насилие чрез координация, наблюдение и оценка на политиките и мерките за предотвратяване и защита от домашното насилие.

Чрез закона са определени председател и заместник-председател на Съвета – председател е заместник министър-председател, определен от министерски съвет, а заместник-председател е министърът на правосъдието.

В състава на Националния съвет се включват министърът на вътрешните работи, министърът на труда и социалната политика, министърът на здравеопазването, министърът на образованието и науката, министърът на младежта и спорта, представител на Върховния касационен съд, председателят на Държавната агенция за закрила на детето, изпълнителният директор на Агенцията за социално подпомагане, изпълнителният директор на Националното сдружение на общините в Република България. В състава на Националния съвет се включват представители на юридически лица с нестопанска цел, които осъществяват дейност по превенция и защита от домашното насилие. В заседанията на Националния съвет по покана на председателя може да участват омбудсманът на Република България, народни представители, представители на органите на съдебната власт, представители на

²⁷ Закон за защита от домашното насилие, Обн. ДВ. бр.27 от 29 Март 2005г., посл. изм. и доп. ДВ. бр.69 от 11 Август 2023г.

²⁸ Държавен вестник, брой 104 от 15.XII. 2023,

академичните среди, представители на юридически лица и международни организации с представителства в страната, които извършват дейност по превенция и защита от домашното насилие, ръководители на други държавни органи, представители на органи на местното самоуправление и местната администрация, на професионални и граждански организации, други длъжностни лица и експерти.

Функциите на Националния съвет са да определя приоритетите в политиките в областта на превенцията и защитата от домашното насилие. Съветът има координационни функции по отношение на наблюдението и оценката на изпълнението на политиките и мерките в областта на превенцията и защитата от домашно насилие като разработва специален координационен механизъм. Участва в създаване и обсъждане на проекти за нормативни документи в областта на защитата и превенцията от домашно насилие. Като цяло има ключове роля за разработването на стратегии, програми и планове в сферата си на компетентност. Председателят на Националния съвет представя ежегоден доклад за дейността си пред Министерския съвет.

I.6.3. Национален съвет по етнически и интеграционни въпроси

Съветът е създаден с ПМС № 351 от 20.12.2006 г., с което е приет и Правилник за устройството и дейността на съвета²⁹. Той е координиращ и консултативен орган, който подпомага Министерския съвет в разработването и провеждането на държавната политика по етническите и интеграционните въпроси като обсъжда проекти на нормативни и други актове, отнасящи се до междуетническите отношения, интеграцията и защитата на правата на български граждани, принадлежащи към етнически малцинства, и интеграционните въпроси. Съветът координира действията на държавните органи и неправителствените

²⁹ <https://lex.bg/bg/laws/ldoc/2135541318>.

организации/юридическите лица с нестопанска цел в изпълнение на политиката за интеграция на български граждани, принадлежащи към етнически малцинства, за развитие на междуетническите отношения и борбата с расизма и ксенофобията. Съветът работи в тясно сътрудничество с Комисията за защита от дискриминация и предлага мерки за провеждане на националната политика в областта на защитата от дискриминация по етнически признак.

Националният съвет се състои от председател, двама заместник-председатели и членове. Председател на съвета е заместник министър-председател, а министър-председателят определя заместник-председателите на съвета. Според правилника членове на Съвета са:

- определени от съответния министър, заместник-министри на: труда и социалната политика; иновациите и растежа; енергетиката; туризма; регионалното развитие; отбраната; вътрешните работи; финансите; външните работи; правосъдието; земеделието и храните; образованието и науката; здравеопазването; културата; околната среда и водите; транспорта и съобщенията; младежта и спорта;
- ръководителите на: Националния статистически институт; Държавната агенция за закрила на детето; Изпълнителната агенция за българите в чужбина; Държавната агенция за бежанците; Агенцията по заетостта и Агенцията за социално подпомагане;
- представител на Централното координационно звено в администрацията на Министерския съвет;
- представител на Българската академия на науките;
- представител на Националното сдружение на общините в Република България;

- представители на организации на български граждани, принадлежащи към етнически малцинства, регистрирани по Закона за юридическите лица с нестопанска цел, които имат уставни цели и най-малко тригодишна активна общественополезна дейност с национално значение, съответстваща на целите, с които се създава Съвета;

- представители и на други юридически лица с нестопанска цел, регистрирани в обществена полза по Закона за юридическите лица с нестопанска цел, които имат уставни цели и най-малко тригодишна активна общественополезна дейност с национално значение, съответстваща на целите, с които се създава Съвета.

Към момента общата численост на Националния съвет е 47 души³⁰.

С правилника се създават и областни съвети, които са към областния управител, а също се урежда възможността по решение на общинския съвет, ако се приеме за целесъобразно да се създадат и общински консултативни съвети.

I.6.4. Национален съвет за хората с увреждания

Съветът е създаден въз основа на чл. 6 от Закона за интеграция на хората с увреждания³¹ през 2010 г. По закон председател на съвета е министърът на труда и социалната политика, а в състава се включват представители на: държавата, определени от Министерския съвет, национално представителните организации на и за хората с увреждания, национално представителните организации на работниците и служителите, национално представителните организации на работодателите и Националното сдружение на общините в Република България. През 2019 г. министерски съвет с ПМС № 151 от 14.06.2019 г., обн., ДВ, бр. 49 от

³⁰ https://iisda.government.bg/ras/executive_power/council/222

³¹ Закон за интеграция на хората с увреждания, Обн. ДВ. бр.81 от 17 Септември 2004г., посл. изм. и доп. ДВ. бр.60 от 20 Юли 2018г., отм. ДВ. бр.105 от 18 Декември 2018г.

21.06.2019 г. приема Правилник за дейността и организацията на работа на Националния съвет за хората с увреждания, реда за признаване на национална представителност на организациите на и за хората с увреждания и контрола за спазването на критериите за национална представителност. В този Правилник, в противоречие с текста на чл. 6 от Закона за хората с увреждания за председател на съвета се определя заместник-министър председател, определен от министерски съвет, а за заместник-председатели на съвета се определят министърът на труда и социалната политика, министърът на здравеопазването и представител на национално представителните организации на и за хората с увреждания, избран от тях за срок две години.

Функциите на съвета са да оказва подкрепа и съдействие при разработването и провеждането на политиката за правата на хората с увреждания в съответствие с изискванията на Конвенцията на Организацията на обединените нации за правата на хората с увреждания, националното законодателство и с приоритетите на съответните стратегически документи, включително да дава становища по всички проекти на нормативни актове, стратегии, програми, планове и други актове, които засягат правата на хората с увреждания. Съветът съдейства за координацията между държавните и местните органи, работодателските и синдикалните организации и организациите на и за хората с увреждания за осъществяване на необходимата подкрепа при изпълнение на дейността им и за създаването на условия за социално приобщаване на хората с увреждания. Съветът отчита ежегодно дейността си пред Министерския съвет. Към момента числеността на Съвета е 53 души³².

³² https://iisda.government.bg/ras/executive_power/council/2873

I.6.5. Национален съвет по въпросите на социалното включване

Създаден е с ПМС № 112 от 13.05.2009 г.³³. Той е орган за осъществяване на координация, сътрудничество и консултация при разработването, провеждането, мониторинга и оценката на държавната политика в областта на социалното включване. Правилникът за устройството и дейността на съвета е приет със същото ПМС.

Председател на съвета е министърът на труда и социалната политика, който ръководи дейността му и го представлява. В състава на съвета като членове се включват: по един заместник-министър на: труда и социалната политика, икономиката и индустрията, енергетиката, туризма, регионалното развитие и благоустройството, вътрешните работи, финансите, външните работи, правосъдието, образованието и науката, здравеопазването, културата, транспорта и съобщенията, младежта и спорта, земеделието и на иновациите и растежа; ръководителите на Националния статистически институт, Националния осигурителен институт, Държавната агенция за закрила на детето, Агенцията по заетостта, Агенцията за социално подпомагане, Агенцията за хората с увреждания, Изпълнителна агенция "Главна инспекция по труда"; трима представители на Националното сдружение на общините в Република България; по един представител на национално представените организации на социалните партньори; по един представител на организациите, членуващи в европейски мрежи, работещи по въпросите на социалното включване; ръководители на юридически лица с нестопанска цел с доказан опит в областта на политиката за социално включване на национално ниво; един представител на Българската академия на науките.

³³ Обн. ДВ. бр.37 от 19 Май 2009г., изм. ДВ. бр.80 от 9 Октомври 2009г., изм. ДВ. бр.93 от 24 Ноември 2009г., изм. ДВ. бр.46 от 18 Юни 2010г., изм. ДВ. бр.62 от 12 Юли 2013г., изм. ДВ. бр.40 от 2 Юни 2015г., изм. и доп. ДВ. бр.30 от 3 Април 2018г., изм. ДВ. бр.36 от 13 Май 2022г., изм. и доп. ДВ. бр.53 от 8 Юли 2022г. - <https://lex.bg/laws/ldoc/2135633011>

В заседанията на съвета по покана от председателя може да участват представители на: 1. омбудсмана на Република България; 2. Комисията за защита от дискриминация; 3. консултативни органи на национално ниво, които разглеждат отделни аспекти на политиката по социално включване.

Функциите на съвета са: да обсъжда предложения за стратегически приоритети в областта на социалното включване и прави предложения за разработване проекти на стратегии, програми, планове за действие и други стратегически документи в областта на социалното включване и съдейства за координацията при тяхното разработване и изпълнение. Общата численост на съвета към момента е 45 души³⁴.

I.6.6. Национален съвет по равнопоставеност на мъжете и жените

Създаден е като консултативен орган към министерски съвет с ПМС № 313 от 17.11.2004 г., обн., ДВ, бр. 104 от 26.11.2004 г.). По-късно през 2016 г. Законът за равнопоставеност на жените и мъжете определя Националния съвет по равнопоставеността на жените и мъжете към Министерски съвет като орган за осъществяване на консултации, сътрудничество и координация между централните и териториалните органи на изпълнителната власт, както и структурите на гражданското общество.

Членовете на Съвета са представители на всички министерства, държавни и изпълнителни агенции и други органи, създадени със закон (ДАЗД, ДАБ, НОИ, НСИ, КЗД, СЕМ, Омбудсманът на Република България, НКБТХ и БАН); представителните организации на работодателите и на работниците и служителите на национално равнище; Националното сдружение на общините в Република България; и

³⁴ https://iisda.government.bg/ras/executive_power/council/1287

юридически лица с нестопанска цел, чийто предмет на дейност е в съответствие с приоритетите на държавната политика по равнопоставеност на жените и мъжете, определени при условията, критериите и по реда, регламентирани в Правилника за устройството, организацията и дейността на Националния съвет³⁵.

Правовите гаранции за равнопоставеност и равно третиране на жените и мъжете се съдържат в действащото българско законодателство – Конституция на Република България, Кодекс на труда, Кодекс за социално осигуряване, Закон за защита от дискриминация, Закон за равнопоставеност на жените и мъжете, Закон за социално подпомагане, Закон за насърчаване на заетостта, Закон за защита от домашното насилие, Закон за държавния служител и редица други специални и секторни закони.

Политиката по равнопоставеност на жените и мъжете е хоризонтална и обединява действията на изпълнителната власт на всички нива. Провежда се чрез съчетано прилагане на интегриран (мейнстрийминг) подход и временни насърчителни (таргетиращи) мерки, за което е необходим ефективен национален институционален механизъм. Част от институционалния механизъм са координаторите по равнопоставеност на жените и мъжете. Към настоящия момент в централните органи на изпълнителната власт и всичките 28 областни администрации има служители определени за координатори по равнопоставеност на жените и мъжете.

1.6.7 Национален съвет за тристранно сътрудничество³⁶

Създаден е чрез закон – Кодекс на труда. През 2001 г. съветът издава правилник за организацията и дейността на съветите за тристранно

³⁵ ПМС №302 от 15 ноември 2016

³⁶ https://iisda.government.bg/ras/executive_power/council/220

сътрудничество³⁷, чрез който се регулира и дейността на отрасловите, браншовите и общинските съвети за тристранно сътрудничество. Съветът обсъжда и дава мнения по проекти на нормативни актове, уреждащи въпросите на: трудовите и непосредствено свързаните с тях отношения; здравословните и безопасните условия на труд; заетостта, безработицата и професионалната квалификация; общественото и здравното осигуряване; доходите и жизненото равнище; въпроси, свързани с бюджетната политика; социалните последици от реструктурирането и приватизацията. осъществява консултации и сътрудничество на национално равнище по въпросите на трудовите и непосредствено свързаните с тях отношения, осигурителните отношения, както и по въпросите на жизненото равнище; координира работата на национално равнище по програми, отнасящи се до въпросите на социалния диалог, с национално и международно финансиране, в които участват всички представени в Националния съвет за тристранно сътрудничество страни.

Председател на съвета за тристранно сътрудничество е заместник министър-председател, а членовете са министър на финансите, представители на национално признати организации на работодатели и синдикални организации. Към съвета работят постоянни комисии по въпросите на: 1. доходите и жизненото равнище; 2. осигурителните отношения; 3. трудовото законодателство; 4. социалните последици от реструктурирането и от приватизацията; 5. бюджетната политика. Съветът заседава по предварително утвърден тримесечен график. В момента числеността на съвета е 18 души.

³⁷ ДВ. бр.57 от 26 Юни 2001г., изм. ДВ. бр.17 от 23 Февруари 2018г

1.6.8. Съвет „Партньорство за здраве“

Създаден е с ПМС 151 от 15 юни 2015 г.³⁸ като консултативен орган на Министерския съвет за координация и сътрудничество при разработване и провеждане на политики в областта на общественото здравеопазване и подобряване на достъпа до своевременна, адекватна и ефективна медицинска помощ и здравни услуги за гражданите, както и за подобряване на качеството на живота с оглед повишаване на годините живот в добро здраве. С постановлението са определени целите на партньорството за постигане на широк обществен консенсус и сътрудничество при провеждането, мониторинга и оценката на здравните политики, както и при осъществяването на реформи в сферата на здравеопазването, социалните услуги и подобряване на качеството на живота с оглед повишаване на годините живот в добро здраве. Друга важна цел е подобряване на координацията и взаимодействието между всички държавни органи, органи на местното самоуправление и неправителствените организации в областта на здравеопазването при разработването и изпълнението на стратегии и програми от национално и международно значение, имащи пряко или косвено отношение към здравето. Засилване на междусекторните връзки и взаимодействието между всички участници в процесите по изпълнение на мерките за здраве във всички политики;. Е приоритет на работата на съвета.

Председател на Партньорството е министърът на здравеопазването, а членове са 1. по един заместник-министър на здравеопазването, на финансите, на труда и социалната политика, на образованието и науката и на младежта и спорта, както и изпълнителните директори на Изпълнителна агенция "Медицински надзор" и на Изпълнителната агенция по лекарствата, председателят на Националния съвет по цени и реимбурсиране на лекарствените продукти, управителят на Националната

³⁸ ДВ. бр.46 от 23 Юни 2015г., изм. ДВ. бр.26 от 29 Март 2019г.

здравноосигурителна каса, по един представител на Българския лекарски съюз, на Българския зъболекарски съюз, на Българската асоциация на професионалистите по здравни грижи и на Българския фармацевтичен съюз, председателят на Българския Червен кръст, по един представител на представителните организации за защита на правата на пациентите по смисъла на чл. 86б от Закона за здравето, един представител на Европейското партньорство за подобряване на достъпа на пациентите до здравеопазване, четирима представители на сдружения с нестопанска цел в областта на лекарствените продукти и медицинските изделия и петима представители на други неправителствени организации в сферата на здравеопазването.

Обща оценка за ресурсите, инструментите и капацитета на консултативните съвети към Министерски съвет.

По **първия** тип оценка – осигуреност с материални и човешки ресурси, както и инструменти за въздействие можем да обобщим, че консултативните съвети са осигурени с такива ресурси като с акта на създаване и правилника за тяхната дейност са определени административни структури и средства от бюджета на съответната административна структура. Каква е издръжката на съответния съвет не е публично известно. Ръководителят на съвета и неговите членове не получават възнаграждения за участието си в работата на съвета.

Достъпността до работата на съвета се осигурява чрез контактното лице, определено от административната структура, чиито телефон и адрес за комуникация са посочени на правителствения портал. В състава на съветите са включени представители на НПО и граждански организации, чрез които се осъществява връзката със заинтересованите страни и гражданското общество.

Видимостта на съветите е осигурена през правителствения портал. Както вече отбелязахме, в момента на това проучване този портал е в реконструкция. При обсъждане на въпроси от обществен интерес, работата на съветите се отразява от медиите.

II. НЕЗАВИСИМИ ОРГАНИ И АДМИНИСТРАТИВНИ СТРУКТУРИ, ОТЧИТАЩИ ДЕЙНОСТТА СИ ПРЕД НАРОДНОТО СЪБРАНИЕ

II.1. ОМБУДСМАН³⁹

Омбудсманът е висш и независим орган, който се избира от Народното събрание за срок от пет години. Независим е в своята дейност и се подчинява само на Конституцията, законите и международните договори, ратифицирани и влезли в сила за Република България.

Омбудсманът се застъпва когато с действие или бездействие се засягат или нарушават правата и свободите на гражданите от държавните и общинските органи и техните администрации, както и от лицата, на които е възложено да предоставят обществени услуги.

Омбудсманът не разглежда жалби и сигнали, които се отнасят до работата на Народното събрание, президента, Конституционния съд, Висшия съдебен съвет и Сметната палата; осъществяването на правораздаване от съдебната власт – съд, прокуратура и следствие, когато има влязло в сила съдебно решение, акт на прокуратурата или следствието; или по съществото на висящи съдебни или досъдебни производства; частни взаимоотношения между граждани – например

³⁹ <https://www.ombudsman.bg/bg>

междусъседски или роднински конфликти и спорове; спорове между граждани и частни фирми, кооперации, банки и пр.

Омбудсманът има правомощия да приема и разглежда жалби и сигнали за нарушения на права и свободи на гражданите от страна на държавните и общинските органи и техните администрации, от лицата, на които е възложено да предоставят обществени услуги, от частноправни субекти (от 2018 г.). да отправя предложения и препоръки за насърчаване и защита на застрашените права и свободи на гражданите от частноправни субекти. Не се допускат до разглеждане също жалби и сигнали, които се отнасят до нарушения, извършени преди повече от две години или са анонимни.

Омбудсманът може да сезира Конституционния съд с искане за установяване на противоконституционност на закон, с който се нарушават права и свободи на гражданите; отправя искане за приемане на тълкувателно решение или тълкувателно постановление до Върховния касационен съд и/или Върховния административен съд.

По отношение на нормотворческия процес, омбудсманът прави предложения и препоръки за отстраняване на причините и условията, които създават предпоставки за нарушения на правата и свободите, включително предложения за промени в нормативната уредба; предоставя становища на Министерския съвет и на НС по законопроекти, които се отнасят до защитата на правата на човека.

Общественият защитник наблюдава и насърчава ефективното прилагане на подписани и ратифицирани международни актове в областта на правата на човека, включително и отправя предложения и препоръки до НС и до Министерския съвет за подписване и/или ратифициране на международни актове в областта на правата на човека.

Омбудсманът наблюдава приложението в България на следните международни правни актове: /1/ Европейската конвенция за защита правата на

човека и основните свободи, /2/ Хартата на основните права на ЕС, /3/ Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания; /4/ Конвенция на ООН за правата на детето, /5/ Конвенция на ООН против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание, /6/ Конвенция на ООН за премахване на всички форми на дискриминация по отношение на жените.

Тенденцията за уличаване броя на жалбите е в резултат на високото доверие към омбудсмана, на съдействието, което получават гражданите и организациите и не на последно място на провежданата последователна политика за активно отваряне на институцията към обществото чрез срещи с неправителствени организации и професионални сдружения, срещи с граждани, обединени за решаване на определен проблем, провеждане на кръгли маси по конкретни теми, по-чести посещения в специализирани институции, увеличаване на времето за личен прием в приемната и организиране на различни видове приемни дни в редица населени места.

Омбудсманът изпълнява функциите на **Национален превантивен механизъм** по смисъла и в съответствие с Факултативния протокол към Конвенцията на Организацията на обединените нации против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание, приет на 18 декември 2002 г. Правомощията на омбудсмана като Национален превантивен механизъм се отнасят за местата, където се намират лица, лишени от свобода, или където са задържани или настанени и които места те не могат да напуснат по собствена воля. Целта на механизма е да се гарантира защитата на такива лица от изтезание и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание. Омбудсманът има право: /1/ на достъп без предизвестие по всяко време до всички места за задържане и до техните съоръжения и обекти и цялата информация отнасяща се до лицата, лишени от свобода, броя на тези места и тяхното местонахождение; /2/ да избира местата които желае да посети, и лицата, с които

желае да разговаря; /4/ да провежда лични разговори без свидетели с лицата, лишени от свобода, лично или чрез преводач и с всяко друго лице, което се намира на територията на проверявания обект; /5/ да организира извършването на медицински прегледи на лицата с тяхно съгласие; /6/ Служителите и длъжностните лица в местата по ал. 1 са длъжни да оказват съдействие и да предоставят необходимата информация на омбудсмана.

Орган или длъжностно лице не може да нарежда, прилага, разрешава или допуска каквато и да е санкция по отношение на лице или организация за това, че са съобщили на омбудсмана като Национален превантивен механизъм информация, била тя вярна, или не, и нито едно такова лице или организация не могат да претърпят вреда заради това.

Поверителна информация, събрана от омбудсмана като Национален превантивен механизъм, не може да бъде разгласявана. Лични данни могат да бъдат публикувани само след като лицето, за което се отнасят, е изразило изрично съгласие.

Национален превантивен механизъм осъществява сътрудничество със съответните органи и механизми на Организацията на обединените нации, сдружения на граждани, както и с международни, регионални и национални организации, чийто предмет на дейност включва осигуряване защита на лица от изтезания и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказания

След всяко посещение омбудсманът изготвя доклад, който може да съдържа препоръки и предложения с цел подобряване на условията в местата за задържане, отношението към лицата, настанени там, както и с цел предотвратяване на изтезания и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание. Докладът се предоставя на съответния компетентен орган, който в едномесечен срок е длъжен да уведоми омбудсмана за предприетите действия по изпълнение на

препоръките. Омбудсманът публикува и ежегодни доклади, свързани с дейността му като

През 2019 г. институцията на омбудсмана на Република България е акредитирана с най-високия СТАТУТ „А“ на ООН в съответствие с Парижките принципи като Национална институция в защита на правата на човека.

II.2. КОМИСИЯ ЗА ЗАЩИТА ОТ ДИСКРИМИНАЦИЯ⁴⁰

Комисията е независим специализиран държавен орган за предотвратяване на дискриминация, защита от дискриминация и осигуряване равенство на възможностите.

Комисията /1/ установява нарушения на равенство в третирането, постановява мерки за предотвратяване и преустановяване на нарушението и възстановяване на първоначалното положение; /2/ налага санкции и прилага мерки за административна принуда; /3/ дава задължителни предписания; /4/ обжалва административните актове, завежда иски пред съда и встъпва като заинтересована страна по дела; /5/ прави предложения и препоръки до държавните и общинските органи за преустановяване на дискриминационни практики и за отмяна на техни актове, издадени в нарушение на този или други закони, уреждащи равенство в третирането; /6/ поддържа публичен регистър за издадените от нея и влезли в сила решения и задължителни предписания; /7/ дава становища по проекти на нормативни актове, както и препоръки за приемане, отменяне, изменение и допълнение на нормативни актове; /8/ предоставя независима помощ на жертвите на дискриминация при подаването на жалби за дискриминация; /9/ провежда независими проучвания относно дискриминацията; /10/ публикува независими доклади и прави препоръки по всички

⁴⁰ <https://kzd-nondiscrimination.com/layout/>

въпроси, свързани с дискриминацията; /11/ осъществява наблюдение и предприема мерки за съответствие на българското антидискриминационно законодателство с правото на ЕС и международноправните актове; /12/ осъществява и координира международното сътрудничество в областта на антидискриминационната политика на Р България с международни органи и организации, както и със сходни чуждестранни институции;

Комисията е постоянно действащ колегиален орган от девет членове, в т.ч.: председател и заместник-председател. Административен капацитет - 89 души (114 щатни бройки)

Комисията предоставя на Народното събрание и на Президента на Република България ежегодно до 31 март отчет за дейността си, който включва и информация за дейността на всеки от постоянните и специализираните състави.

II.2.1. Съвет за наблюдение по Закона за хора с увреждания

Съветът за наблюдение е мониторингов орган, който осъществява наблюдение за прилагането на политиките за защита правата на хората с увреждания и изпълнението в най-пълна степен на Конвенцията на ООН за хората с увреждания. Съветът за наблюдение се администрира от омбудсмана и Комисията за защита от дискриминация на ротационен принцип. Съветът се състои от 9 членове - двама представители, определени от омбудсмана на Република България, двама представители, определени от председателя на Комисията за защита от дискриминация, четирима представители на организациите на и за хората с увреждания, определени от тях, и един представител на академичната общност, определен от Българската академия на науките. Мандатът на Съвета е 4-годишен.

Съветът за наблюдение изготвя /1/ становища, препоръки и предложения до отговорните институции за предотвратяване и преустановяване на нарушенията на

правата на хората с увреждания; /2/ ежегодни доклади по предприетите действия за прилагането на Конвенцията за правата на хората с увреждания. Съветът осъществява периодичен преглед и оценка на националното законодателство, практики и проекти на нормативни актове за съответствие с разпоредбите на Конвенцията за правата на хората с увреждания, както и дейности по насърчаване, защита и наблюдение за прилагането на Конвенцията на ООН за хората с увреждания.

II.3. КОМИСИЯ ЗА ЗАЩИТА НА ЛИЧНИТЕ ДАННИ⁴¹

Комисията е 5 членен колективен орган, който гарантира защита на правата на физическите лица при обработване на личните им данни като пряко прилага чл. 57 от Регламент (ЕС) 2016/679. Съгласно ЗИД на Закона за защита на личните данни⁴² от 2019 година законодателната рамка е напълно хармонизирана с европейското законодателство.

Комисията е натоварена с конкретни правомощия както следва: /1/ анализира и осъществява цялостен надзор и осигурява спазването на Регламент (ЕС) 2016/679, на този закон и на нормативните актове в областта на защитата на лични данни; /2/ издава подзаконови нормативни актове в областта на защитата на личните данни; /3/ осигурява прилагането на решенията на Европейската комисия в областта на защитата на личните данни и изпълнението на задължителните решения на Европейския комитет по защита на данните по чл. 65 от Регламент (ЕС) 2016/679; /4/ участва в международното сътрудничество с други органи по защита на личните данни и международните организации по въпросите в областта на защитата на личните данни; /5/ участва в преговорите и сключването на двустранни или

⁴¹ <https://www.cdpd.bg/>

⁴² Чл. 10. (1) (Нова - ДВ, бр. 17 от 2019 г.)

многостранни споразумения по въпроси от своята компетентност; /6/ организира, координира и провежда обучение в областта на защитата на личните данни; /7/ издава общи и нормативни административни актове, свързани с правомощията ѝ, в случаите, предвидени в закон./8/ сезира съда за нарушаване на Регламент (ЕС) 2016/679; /9/ дава указания, издава насоки, препоръки и най-добри практики във връзка със защитата на личните данни.

Комисията издава бюлетин, в който публикува информация за своята дейност и за взетите решения. В бюлетина се публикува и годишният отчет за нейната дейност.

Комисията изпълнява функциите на централен орган за външно подаване на сигнали по смисъла на Закона за защита на лицата, подаващи сигнали или публично оповестяващи информация за нарушения.

Комисията участва в механизма за съгласуваност по чл. 63 от Регламент (ЕС) 2016/679 и осъществява сътрудничество с водещия или със засегнатите надзорни органи на държавите-членки на Европейския съюз, включително като обменя информация, предоставя или иска взаимопомощ или участва в съвместни операции съгласно Регламент (ЕС) 2016/679.

Администрация на Комисията е организирана в 5 дирекции и е с обща численост 117 щатни бройки (включително 5 изборни длъжности - председател и членове).

II.4. КОМИСИЯ ЗА ЗАЩИТА НА ПОТРЕБИТЕЛИТЕ⁴³

Комисия за защита на потребителите е специализиран държавен орган, прилагащ законодателството за защита на потребителите в България и осъществяващ административен контрол върху целия вътрешен пазар. КЗП

⁴³ <https://www.kzp.bg/koi-sme-nie>

притежава компетенции по 11 закона - Закон за защита на потребителите и 10 секторни стопански закона.

Основните дейности на Комисията за защита на потребителите са надзора на пазара за опасни стоки, контрол върху нелоялните търговски практики, отстраняване на неравноправни клаузи в общите условия на потребителските договори и продажбите от разстояние.

КЗП приема сигнали, предложения и жалби, извършва проверки, изготвя препоръки, съдейства за решаване на спорове между потребители и търговци във връзка с гаранционната отговорност, правото на рекламация за стоки и услуги и др и налага санкции при установени нарушения.

КЗП е координатор и контактна точка по три системи за обмен на информация за безопасността на стоките в ЕС.

Към регионалните дирекции на Комисия за защита на потребителите действат тричленни помирителни комисии за доброволното уреждане на спорове между потребители и търговци чрез сключване на споразумение. Всяка помирителна комисия включва по един представител на Комисия за защита на потребителите, на неправителствена организация, на търговци и производители и представител на сдружение на потребителите.

Европейският потребителски център (ЕПЦ) в България защитава интересите на потребителите в случаи на трансгранична покупка и е на разположение за съвети, информация и съдействие при придвижване на жалби и оплаквания.

Административния капацитет на Комисия за защита на потребителите е 161 човека.

II.5. КОМИСИЯ ЗА ЗАЩИТА НА КОНКУРЕНЦИЯТА⁴⁴

Комисията е независим специализиран петчленен колегиален държавен орган, който е оправомощен да установява нарушения на свободната конкуренция съгласно разпоредбите на българското и европейското право - забранени споразумения, решения и съгласувани практики, злоупотреба с монополно или господстващо положение, нелоялна конкуренция и забранени търговски практики.

КЗК е националният орган по конкуренцията, който осъществява сътрудничество с Европейската комисия и националните органи по конкуренцията на държавите-членки на Европейския съюз по реда на Регламент (ЕО) № 1/2003 и Регламент (ЕО) № 139/2004. Комисията осъществява също контрол върху концентрациите между предприятия, като може да разреши, включително и под условие, или да забрани осъществяването на дадена сделка. Комисията изготвя секторни анализи, осъществя застъпничество за конкуренцията и отправя предложения към органите на централната и местната власт да отменят или изменят нормативни разпоредби, които водят до нарушение на правилата на конкуренцията.

Комисията разглежда и се произнася по жалбите за незаконосъобразност в процедури по възлагане на обществена поръчка или концесия.

Административен капацитет на комисията е 117 души (134 щатни бройки)

II.6. СЪВЕТ ЗА ЕЛЕКТРОННИ МЕДИИ⁴⁵

Съветът за електронни медии (СЕМ) независим специализиран орган, който регулира радио- и телевизионната дейност в Република България, като регистрира или издава лицензии за осъществяването на такава дейност и упражнява надзор върху дейността на радио- и телевизионните оператори, излъчващи програми на територията на страната. Съветът е създаден в края на 2001 г. и част от

⁴⁴ <https://www.cpc.bg/>

⁴⁵ <https://www.cem.bg/>

правомощията му се отнасят пряко до правата на човека. Съветът за електронни медии осъществява контрол и надзор върху дейността на доставчиците на медийни услуги.

Съветът /1/ взема решения за издаване, изменение, отнемане, прехвърляне и прекратяване на индивидуална лицензия за радио- и телевизионна дейност на радио и телевизионни оператори за национални/ регионални програми, както и за създаване на програми, предназначени за разпространение чрез налични и/или нови електронни съобщителни мрежи за наземно аналогово радиоразпръскване; /2/ може да издава задължителни указания на доставчиците на медийни услуги; дава становище при изготвяне на нормативни актове и при сключване на междудържавни споразумения в областта на медийните услуги; /3/ сезира компетентните органи за нарушения на нормативните актове при осъществяване на медийните услуги; /4/ приема решения относно предавания, които са създадени и предоставени за разпространение в нарушение на изискванията за неразпространението на предавания, неблагоприятни или създаващи опасност от увреждане на физическото, психическото, нравственото и/или социалното развитие на децата, като определя срок за отстраняване на констатираните нарушения не по-дълъг от три дни; /5/ съвместно с други органи представлява Република България в междудържавни и междуправителствени организации по въпроси, отнасящи се до електронните медии, и осъществява координиращи функции между държавните ведомства и неправителствени организации с оглед формулирането на обща политика по отношение на електронните медии; /6/ Предоставя на Централната изборителна комисия специализиран мониторинг на дейността на доставчиците на медийни услуги при произвеждане на предизборна кампания; /7/ предприема и насърчава предприемането на мерки и дейности, насочени към развитие на медийната грамотност в обществото; /8/ събира данни от доставчиците на медийни услуги относно действията им във връзка с непрекъснатото и постепенно увеличаване на

достъпността на предоставяните услуги за хората с увреждания и на всеки 3 години представя доклад на Европейската комисия; /9/ Съветът предоставя на Европейската комисия и на независимите регулаторни органи на държавите - членки на Европейския съюз, в областта на медийните услуги информация, необходима за прилагането на Директива 2010/13/ЕС, изменена с Директива (ЕС) 2018/1808.

Съветът за електронни медии съвместно с доставчиците на медийни услуги, включително БНТ и БНР, изработват Кодекс за поведение, съдържащ мерки за оценка, означаване и ограничаване на достъпа до предавания, които са неблагоприятни или създават опасност от увреждане на физическото, психическото, нравственото и/или социалното развитие на децата

Съветът за електронни медии се състои от петима членове, трима от които се избират от Народното събрание и двама се назначават от президента на републиката. Административен капацитет 66 човека (78 щатни бройки).

В момента СЕМ действа в условията на пълно хармонизиране на Закона за радиото и телевизията с европейската правна уредба, включващ позициите на Директивата за аудио-визуални медийни услуги.

СЕМ е изградил и интегрираната система за мониторинг, вкл. 6 регионални центъра в Пловдив, Благоевград, Варна, Видин, Бургас, Велико Търново.

II.7. СМЕТНА ПАЛАТА⁴⁶

Основна задача на Сметната палата е да контролира надеждността и достоверността на финансовите отчети на бюджетните организации, законосъобразното, ефективно, ефикасно и икономично управление на публичните

⁴⁶ <https://www.bulnao.government.bg/bg/>

средства и дейности, както и да предоставя на Народното събрание надеждна информация за това.

Сметната палата е независим орган, със самостоятелен бюджет, в състав от 5 члена и се избира от Народното събрание. Чрез дейността си Сметната палата гарантира частично правото на хората на добро управление.

II.8. ЦЕНТРАЛНА ИЗБИРАТЕЛНА КОМИСИЯ⁴⁷

Политическите права на гражданите се гарантират и от Централна изборителна комисия, която е независим орган, отговорен наред с правителството и местните власти за организацията, провеждането и отчитането на изборните резултати. Съставянето на органа, неговите функции и правомощия се уреждат от Изборния кодекс . Комисията има 15 членове, които се предлагат от парламентарно представените партии и коалиции, като неправителствени организации могат да правят предложения за членове на ЦИК до парламентарните партии, назначават се с указ на президента, след проведени консултации. Комисията има самостоятелен бюджет. Комисията се произнася и по спорове за нарушения на изборния процес. Решенията на ЦИК могат да се обжалват пред административен съд.

⁴⁷ <https://www.cik.bg/>

III. ДРУГИ ОРГАНИЗАЦИИ И СТРУКТУРИ С ОТНОШЕНИЕ КЪМ ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

III.1. ИНСТИТУЦИИ, ГАРАНТИРАЩИ ПРАВАТА НА ЧОВЕКА НА МЕСТНО НИВО

III.1.1. Обществен посредник

Законът за местното самоуправление и местната администрация⁴⁸ регламентира възможността общинските съвети да избират обществен посредник, който играе ролята на омбудсман в рамките на общината. Институцията на местен омбудсман бе въведена през 2003 година. По отношение на практическата реализация на защитата на правата на гражданите, ползватели на административни услуги ролята на местните обществени посредници би трябвало да е голяма, стига съответния общински съвет да е избрал такъв. В момента на провеждане на това проучване само 6 от общо 265 български общини имат обществен посредник - Столична община, община Пловдив, община Бургас, община Стара Загора, община Русе и община Пазарджик. До края на 2023 година в община Казанлък е действал обществен посредник, чийто мандат е изтекъл.

Причините за липсата на местни обществени посредници в огромната част от общините са няколко. На първо място можем да посочим липсата на достатъчно средства за осигуряване на заплащане на труда им. Видно е, че големите общини могат да си позволят тези разходи, докато малките общини вероятно са затруднени.

⁴⁸ Чл. 21а. (Нов - ДВ, бр. 69 от 2003 г., в сила от 27.10.2003 г.) (1) Общинският съвет може да избира обществен посредник.

(2) Общественият посредник съдейства за спазване правата и законните интереси на гражданите пред органите на местното самоуправление и местната администрация.

(3) Организацията и дейността на обществения посредник се уреждат с правилник, приет от общинския съвет.

(4) Общественият посредник се избира и освобождава с мнозинство 2/3 от общия брой на общинските съветници

Броят на малките общини в България е значителен – с население до 20 000 души те са повече от половината от общия брой на общините. През 2016 г. група депутати от Реформаторския блок, БСП Лява България, ДПС и Патриотичния фронт предлагат по-големите общини с население над 20 хил. души задължително да назначават обществен посредник. До такава законова промяна не се стигна. На второ място е невъзможността да се намерят кандидати, които да отговорят на условията. На трето място, но не по значение, трябва да отбележим процедурни спънки, създадени от изискването общественият посредник да бъде избран с мнозинство две трети от общия брой на съветниците и тайно гласуване. Много трудно се постига такова мнозинство и буди недоумение защо законодателят предвижда националният омбудсман да се избира с мнозинство повече от половината от броя на депутатите, а на местно ниво се изисква мнозинство от две трети. През 2018 г. националният омбудсман и сдружението на местните обществени посредници инициират обществена дискусия и е внесен законопроект за намаляване на това мнозинство, но този законопроект не е подкрепен от Националното сдружение на общините в Република България⁴⁹. Аргументите на НСОРБ против отпадането на мнозинството от две трети са, че чрез такова мнозинство се гарантира политическа и партийна независимост на обществения посредник.

Сферата на местното самоуправление е описана в чл. 17 от Закона за местното самоуправление и местната администрация. Местното самоуправление се отнася до всички въпроси от местно значение в сферата на: общинското имущество, общинските предприятия, общинските финанси, данъци и такси, общинската администрация; устройството и развитието на територията на общината и на населените места в нея; образованието; здравеопазването; културата; благоустрояването и комуналните дейности; социалните услуги; опазването на

⁴⁹ <https://www.parliament.bg/pub/cW/20160915102821Stanovishte%20NSO.pdf>

околната среда и рационалното използване на природните ресурси; поддържането и опазването на културни, исторически и архитектурни паметници; развитието на спорта, отдиха и туризма; защитата при бедствия⁵⁰. Чрез общинската администрация се осигурява дейността на органите на местната власт, включително и в сферите, пряко свързани с гарантиране на основни права на човека. Предвидени са и механизми за сътрудничество с други институции, компетентни в съответната сфера и с неправителствени организации.

Например, общинската политика в областта на социалните услуги се определя от общинския съвет в съответствие с потребностите на общината, а кметът на общината провежда тази политика. В структурата на общинските администрации се създават звена за социална закрила и социални услуги. Законът за социалните услуги⁵¹ предвижда сътрудничество на общинско ниво с органите на местното самоуправление на другите общини в областта; областната администрация; териториални структури на Министерството на труда и социалната политика, Министерството на здравеопазването, Министерството на образованието и науката, Министерството на вътрешните работи и други държавни органи; частни доставчици на социални услуги на територията на общината и областта; юридически лица с нестопанска цел за общественополезна дейност; лицата, ползващи социални услуги; висши училища, обучаващи социални работници на територията на общината и областта. Създава се и Съвет по въпросите на социалните услуги, в чийто състав се включват представители на гореизброените институции, както и НПО. Функциите на тези съвети са определени чрез закона и решението на общинските органи за създаването им, като най-общо това са дейности по подпомагане извършването на

⁵⁰ Обн. ДВ. бр.77 от 17 Септември 1991г посл., изм. и доп. ДВ. бр.8 от 26 Януари 2024г.

⁵¹ <https://lex.bg/bg/laws/ldoc/2137191914> Обн. ДВ. бр.24 от 22 Март 2019г., изм. ДВ. бр.101 от 27 Декември 2019г., изм. ДВ. бр.65 от 21 Юли 2020г., изм. и доп. ДВ. бр.71 от 11 Август 2020г., изм. и доп. ДВ. бр.110 от 29 Декември 2020г., изм. и доп. ДВ. бр.14 от 17 Февруари 2021г., изм. ДВ. бр.8 от 28 Януари 2022г., изм. ДВ. бр.104 от 30 Декември 2022г., изм. ДВ. бр.108 от 30 Декември 2023г.

анализ на потребностите от социални услуги на общинско ниво и анализ на състоянието и ефективността на социалните услуги, които се предоставят на територията на общината; разработване на предложения за подобряване на качеството и ефективността на социалните услуги, които се предоставят на територията на общината и други функции, определени от общинския съвет. Съставът на съвета се определя от общинския съвет по предложение на кмета на общината.

Обща оценка на институциите на местно ниво

Според устройствените правилници на общинските администрации може да се определи съответствието на функции, предвидени от ЗМСМА и законите и обезпеченост с човешки ресурси за тяхното осъществяване. Числеността на общинската администрация се определя с решение на общинския съвет по предложение на кмета на общината. Структурата, числеността на общинските администрации, както и устройствените правилници са достъпни на интернет страниците на съответните общини. През правителствения портал също са достъпни всички общински администрации с кратка информация за структурата и числеността им⁵².

Нисък е капацитетът на обществените посредници на местно ниво.

III.2. ЗАЩИТА НА ПРАВАТА В УНИВЕРСИТЕТСКОТО ОБРАЗОВАНИЕ

През 2004 г. в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ встъпва в длъжност първият в България академичен омбудсман. Това става възможно благодарение на неocenимата помощ на фондация “Социален диалог”, която в сътрудничество с Демократичната комисия към посолството на САЩ в София

⁵² https://iisda.government.bg/ras/executive_power/municipality_administrations

реализира проекта “Прозрачност и гласност чрез академичен омбудсман”. В следствие тази практика се разпространява и в други академични структури.

Академичният омбудсман е институция, която като безпристрастен арбитър е призвана да разрешава конфликти и да осигурява поверителна и неформална подкрепа на студентите и преподавателите. В качеството си на посредник омбудсманът се застъпва за справедливо разрешаване на споровете и отстоява правата на членовете на академичната общност. Като съветник той информира и се стреми да отговори на индивидуални запитвания, когато заинтересованият или засегнат не знае как да постъпи в определена ситуация. В този смисъл на академичния омбудсман може да се гледа и като катализатор на промяната, понеже като разрешава вътрешни конфликти, той спомага за по-добрата работа на администрацията. Академичните омбудсмани са достъпни чрез електронна поща, вътрешноведомствената деловодна система, както и чрез интернет сайтовете на университетите, а някои от тях имат и отделни сайтове⁵³.

III.3. НПО С ПРЕДМЕТ НА ДЕЙНОСТ ЗАЩИТА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

Сред най-популярните организации в сферата на защита на правата на човека са Амнести Интернешънъл България, клон на международната организация, Фондация Програма Достъп до информация, Българска Хънтингтън Асоциация, Асоциация "Деметра", Съюз на инвалидите в България, Съюз на слепите в България, Национална мрежа за децата, Асоциация на европейските журналисти-България, Български хелзински комитет, Български адвокати за правата на човека, Български институт за правни инициативи, Център за изследване на демокрацията, множество организации за защита на правата на потребителите и пациентите и други.

⁵³ Вж. страницата на омбудсмана на Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“ <https://ombudsman.uniplovdiv.bg/bg/home/>

III.3.1. Българският хелзинкски комитет (БХК)⁵⁴

Независима, неправителствена организация за защита правата на човека: политически, граждански, културни, социални. Основан е през 1992 г. Акцент в работата на организацията е отстояването на правата на най-уязвимите групи: деца, жени, хора в неравностойно положение, непопулярни малцинства и лишени от свобода. Целите на БХК са да насърчава уважение и отстояване на правата на човека, да лобира за законодателни промени за привеждане на българското законодателство в съответствие с международните стандарти, да поощрява обществен дебат по правозащитни проблеми и да популяризира правозащитната идея сред широката общественост. Работата на БХК се основава на систематично наблюдение на правозащитната ситуация в България. В своята дейност комитетът обръща специално внимание на правата на детето, правата на жените, на етническите, сексуалните и религиозните малцинства, правата на хората с психични, интелектуални и емоционални затруднения, на положението в местата за задържане, на свободата от дискриминация, на защитата от изтезания и малтретиране, на правата на бежанците и мигрантите, свободата на изразяване и достъпа до информация, проблемите на системата за наказателно правосъдие.

III.3.2. Програма Достъп до информация⁵⁵,

Неправителствена организация, създадена през 1996 година с цел да подпомага правото на свободен достъп до информация. Работи с екип от 7 души на национално ниво и координатори на територията на всяка една от 28-те административни области.

Предоставянето на правна помощ във всеки етап от търсенето на достъп до обществена информация е едно от основните направления в дейността на Програма

⁵⁴ <https://www.bghelsinki.org/>

⁵⁵ <https://www.aip-bg.org/>

Достъп до Информация. Екипът на ПДИ консултира близо 6000 случая и подкрепи близо 500 дела по Закона за достъп до обществена информация. Организацията има съществен принос за получаването на достъп до обществена информация за граждани, журналисти, НПО и бизнеса. Благодарение на техните усилия се повишава прозрачността в работата на държавни институции.

III.3.3. Български адвокати за правата на човека⁵⁶,

Организация с идеална цел, която си поставя за цел да съдейства за утвърждаване и ефективно прилагане в България на международните стандарти в областта на правната защита на правата на човека. Учредена през 1993г. от петима адвокати с практика в различни клонове на правото, Български адвокати за правата на човека е първата организация от този род в България и в страните от Централна и Източна Европа. Към момента Фондация БАПЧ работи с над 25 авторитетни, практикуващи юристи като по този начин покрива проблемите касаещи защита правата на човека в на практика всички основни сфери на българското законодателство. Дейността на организацията за постигане на тази цел се осъществява в две основни направления: правна помощ и стратегическо водене на дела свързани с характерни, повтарящи се нарушения на правата на човека пред български и международни съдилища и разкриващи несъответствие на българските законодателство и съдебна практика с международните стандарти. публикации и друга информационна и образователна дейност, насочена към правната общност, относно международните актове и стандартите по приложението им в областта на правната защита на правата на човека.

⁵⁶ <https://www.blhr.org/>

III.3.4. Български институт за правни инициативи⁵⁷ (БИПИ)

Основан през 2006 г. като фондация в обществена полза. Институтът е независима и безпристрастна организация, която изработва политики и предлага експертни решения, наблюдение и анализи с фокус върху реформите в съдебната власт и към установяване на по-прозрачно, отговорно и предвидимо управление. Важна част от дейността им е създаването на активна мрежа от неправителствени организации, които да обединяват усилия и ресурси в областта на правосъдието, засягат широката общественост и имат отношение към развитието на демократичните процеси в страната. Организацията е инициатор на множество позиции, декларации и становища, свързани с ключови теми в обществения живот.

III.3.5. Център за изследване на демокрацията⁵⁸

Основан в края на 1989 г., и насърчава процеса на реформи в Европа чрез въздействие върху политиката и гражданското общество. Осигурявайки връзката между науката и гражданското общество експертите на Центъра работят по широк кръг от теми, сред които въпросите за мигранти, бежанци и търсещи убежище хора, защита правата на човека, социално включване на уязвими групи и други.

III.3.6. Национална мрежа за децата

Създадена през 2003 г. като свободен алианс от неправителствени организации. През 2006 г. придобива статута на неправителствена организация в обществена полза. Тя е обединение на граждански организации и съмишленици, работещи с и за деца и семейства в цялата страна. Насърчаването, защитата и спазването на правата на детето са част от ключовите принципи, които обединяват участниците в мрежата. Организацията се ръководи от Конвенцията на ООН за

⁵⁷ <http://www.bili-bg.org/>

⁵⁸ <https://csd.bg/bg/>

правата на детето като водещ документ, който определя философията, ценностите и начина на работа на Мрежата за децата.

В България работят множество организации за защита на правата на пациенти, които са специализирани по видове заболявания, както и организации за защита на правата на потребителите.

III.3.7. Център за междуетнически диалог и толерантност “АМАЛИПЕ”⁵⁹.

Най-известната сред организациите за защита на правата на малцинствените групи. Тя е и най-голямата ромска организация, която работи за по-доброто образование, общностното развитие и равноправното интегриране на ромите в българското общество. Организацията е със седалище във Велико Търново. Център “Амалипе” работи за равноправното интегриране на ромите в общество, основано на запазване на ромската идентичност и на взаимното опознаване и солидарността между българи и роми. Целта е да се стимулира модернизацията и овластяването на ромската общност в България за активното ѝ участие и равен достъп до ресурсите и процесите на развитие, с приоритетна насоченост към достъпа до качествено образование, качествено здравеопазване и социални услуги.

Състояние на НПО с предмет на дейност защита на правата на човека

Справка от Информационен портал на неправителствените организации в България⁶⁰ показва 360 регистрирани НПО, в чийто предмет на дейност е включена защита на правата на човека.

Те са разпределени по области както следва:

⁵⁹ <https://amalipe.bg/>

⁶⁰ <https://www.ngobg.info/bg/organizations.html?OrgName=&Region=0&ScopeOfActivity=4>

ПРОЕКТ № 2018-1-1440 (6) „ПОДКРЕПА НА НАЦИОНАЛНИТЕ ИНСТИТУЦИИ ПО ПРАВАТА НА ЧОВЕКА ПРИ НАБЛЮДЕНИЕТО НА ОСНОВНИТЕ ПРАВА И АСПЕКТИ НА ОСНОВНИТЕ ПРАВА НА ПРАВОВАТА ДЪРЖАВА“

Административна област	Брой НПО
Благоевград	9
Бургас	23
Варна	22
Велико Търново	4
Видин	4
Враца	5
Габрово	8
Добрич	3
Кърджали	4
Кюстендил	3
Ловеч	2
Монтана	3
Пазарджик	3
Перник	9
Плевен	9
Пловдив	24
Разград	0
Русе	11
Силистра	1
Сливен	4
Смолян	3
София	111
Стара Загора	8
Търговище	1
Хасково	13
Шумен	3
Ямбол	3

Забелязва се, че НПО с предмет на дейност защита права на човека не са разпределени равномерно на територията на страната, като само в една област няма регистрирана нито една такава организация. Освен това обикновено предметът на дейност на организациите е насочен към определена сфера от правата на човека,

например права на децата, или права на жените, или права на хора с увреждания, или социално подпомагане и т.н.

Друго предизвикателство е да оценим реалната активност на неправителствените организации. Справка от същия портал за актуализация на информацията за последната една година показва, че 54 организации са направили такава. Това, обаче, не е достатъчен индикатор за активността на НПО.

Друг възможен индикатор за оценка е включеността на неправителствените организации в национални и местни консултативни органи/съвети. С правилниците за работа на съответните съвети се определя ред за попълване на състава на съвета от представители на НПО, които сами кандидатстват и, ако отговарят на поставените изисквания, се включват в състава. Прегледът на включените в националните консултативни органи НПО показва, че има представители както на организации, работещи на национално ниво, така и на такива от страната.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Един от основните показатели за ефективността на всяка правозащитна система е адекватната и своевременна реакция на задълженията по съответните международни режими, по които държавата е страна.

България е сред страните-членки на Съвета на Европа с най-много решения на ЕСПЧ в етап на изпълнение, като значителен брой решения остават под засиления надзор на Комитета на министрите на Съвета на Европа повече от десетилетие. Съществува и устойчива тенденция присъдите на ЕСПЧ, за съжаление, да засягат голям брой текстове на ЕКПЧ, което изисква предприемането на голям брой комплексни мерки както на законодателно, така и на административно ниво.

Цялостният национален пейзаж на структурите за основните права представлява система от разпръснати компетенции за защита на правата на човека, която не осигурява ефективни резултати и разпространение на добри практики в насърчаването на правата на човека.

Напредъкът в някои от областите на политиката за защита на правата на човека е равномерен и обикновено зависи от благоприятния политически контекст, вместо от цялостна стратегия. Въпреки че постоянно се въвежда известно разпределение на областите на политика между правителствените органи, тази специализация не води до общи условия за приемане на мерки, ориентирани към дългосрочно въздействие.

Координационна платформа на национално ниво ще бъде най-подходяща за ефективната защита на основните права в България. Това може да включва проактивна роля на парламентарната комисия по правата на човека; приемане на дългосрочна национална стратегия за правата на човека; разработване на кампания за осведомяване на обществеността относно използването на Хартата на основните права на ЕС.

Относно тази публикация

Автори: проф. д-р Румяна Коларова; проф. д-р Милена Стефанова, Българска асоциация за политически науки;

Редакция: д-р Катя Христова-Вълчева

Авторите са отговорни за съдържанието и редакцията. Текстът не е бил подложен на рецензиране.

Настоящата публикация е изработена в рамките на проект № 2018-1-1440 (6) „Подкрепа на националните институции по правата на човека при наблюдението на основните права и аспекти на основните права на правовата държава“ и е финансиран от с безвъзмездни средства от Европейското икономическо пространство (ЕИП) и Норвегия. Целта на проекта е да засили ролята на националните правозащитни институции и повиши капацитета им за приложение на основните свободи и върховенството на правото в контекста на политиките и фондовете на ЕС.

This publication is prepared in Bulgarian language under Project contract no. 2018-1-1440 (6) Supporting National Human Rights Institutions in monitoring fundamental rights and the fundamental rights aspects of the rule of law funded from Iceland, Liechtenstein and Norway through the EEA and Norway Grants Fund for Regional Cooperation. The aim of the project is to strengthen the role of national human rights institutions and their capacity to engage in the processes of applying fundamental rights and principles of the rule of law within the EU mechanisms.

© Институция на Омбудсмана на Република България, 2024 г.

За използване или възпроизвеждане на снимки или други материали, които не са обект на авторското право на институцията на Омбудсмана на Република България, е необходимо да се поиска разрешение директно от притежателите на авторските права.